

21. 07. (сриједа) 21:00

Да ће на Тргу од књиге у најљепшем смислу те ријечи бити слављена књига, у традиционалном и савременом облику, као и старинска вјештина читања, било је јасно на отварању манифестације која је започела концертном Ансамблом "Ренесанс", ансамблом који оживљава музику средњег вијека, ренесансе и барока и који је за скоро четири деценије постојања имао око 3 000 концерата широм свијета.

Било је јасно из поздравне ријечи градоначелника Дејана Мандића који је "у име живота књиге која је изнад ћуди и обичаја људи и времена" учесницима Сајма, посјетиоцима, публици и организаторима упутио срдачне честитке и искрену захвалност за подршку овој манифестацији.

Било је јасно из бесједи Благоте Ераковића, који је као редитељ на посебан начин читао и тумачио великане писане ријечи попут Његоша, Јакшића, Стерије, Миљанова, Љубише, Пекића, Киша, Поповића, Команина, Радовића, Брковића Ковачевића али и Корнеја, Достојевског, Бекета, Јонеска, Женеа, Фасбиндера и других...

Било је јасно због, истина очекивано, бројне, заинтересоване и пажљиве публике...

Поздравна ријеч председника Општине Херцег Нови, Дејана Мандића

У ИМЕ ЖИВОТА КЊИГЕ

Трг од књиге је релативно млад Сајам, наспрам времешног, преко шест стољећа, старог му домаћина, али већ надалеко познат. редовно окупља најугледније људе од пера, писане ријечи и слова, и као да је одвајкада овдје, на овом истом мјесту, срастао са каменом и израстао из ових скалина и зидина.

Јако млад успио је да сакупи све те силне године и вијекове прошле, овдје на богомданом мјесту, у срцу Старог града, на тргу са најљепшим погледом на улаз у Бокоцотроски залив.

Кажу да живот чине добри пријатељи, добре књиге и чиста савјест. Управо се саживљавамо са таквом љепотом и таквим начином живота, јер овде постајемо браћа по књизи.

Хајне је рекао да су књиге најтиши и најсталнији пријатељи, најприхватљивији и најмудрији савјетници и најстрпљивији учитељи. И истина је, вријеме нам је то безброј пута доказало.

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

Живимо у времену брзих промјена, технолошког развоја, површних комуникација, окрутне стварности, али јуче сам доживио радост јер се ова теза оповргла. Сасвим случајно, ако уопште има случајности, чуо сам жељу једног десетогодишњег дјечака који је изашао из Библиотеке са родитељима. Успут им је саопштио, врло важно, и са поштовањем, да нешто жели.

Када су га затечени упитали шта, одговорио је: "Волио бих да имам оволико књига колико их има овдје гдје смо управо били."

Пренула је и родитеље, а и мене, ова дивна жеља.

Зар није охрабрујућа? И те како, јер, живи у глави дјечака, сутрашњег човјека, будућег стручњака, можда академика.

Дакле, књига наставља свој живот, древни и мудри, и поносни смо што је и Херцег Нови један од њених бројних свјетских расадника и тиме дио књижевне баштине цивилизованог свијета.

Програм овогодишњег сајма је богат и разноврстан и то му даје посебан значај и препоручује да га пратимо и подржавамо.

У име будућности писане ријечи, у име Херцег Новог као отворене књиге и споменара, у име његових камених тврђава и уских улица, нигдје на свијету виђених зора и сутона, најљепше и највише озвјезданог неба, креативних и надахнутих људи, све вас срдечно и топло, као ово љето, поздрављам.

Желим да свих наредних вечери уживате са истакнутим представницима и великим именима књижевног свијета и да заједно докажемо да је Борхес у праву, да је свијет неизмјерна пјешчана књига која сипи читаву вјечност и да књиге, шта год се дешавало, сигурно неће нестати.

У име живота књиге која је изнад ћуди и обичаја људи и времена, срдчан поздрав!

Бесједа Благоте Ераковића, редитеља, за отварање Трга од књиге

НОВИ НОСАЧИ И ЗАПИСИВАЧИ РИЈЕЧИ ОСНАЖИЋЕ КЊИГУ

Ако су још у стара времена мудраци рекли да је историја учитељица живота, слободан сам да устврдим да је литература, било ког облика, стила, намјене, живот сам.

Знају ствараоци понекад, опхрвани невољама и животним недаћама, да кажу како литература, култура уопште, не могу промијенити свијет. Литература и њен основни објекат књига, што је друго до пренос идеја, а преносећи идеје у временима и епохама стичемо искуство, а искуство нас учи како у времену данашњем живјети и стварати и шта оставити као залог за будућност.

Објекат свих тих, да кажемо, преноса у временима је књига. Неки кажу да и најгора књига има своју вриједност. Слажем се, под условом да је конзумент, читалац, довољно софистицирана личност да разликује добро од лошег, корисно од бескорисног, мудро од будалаштине, естетично од млаћења празне сламе, како то мудро рече наш народ или народни пјесник за "млатисламу":

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

■ ■ ■ ■ ■

"све те твоје анализе резултат су личне кризе." У супротном "уби нас прејака реч" како је то дивно записао велики Бранко Миљковић.

Заиста, нигдје у литератури, књижевности напосе, не можете наћи у исто вријеме највеће узлете људског духа и крајњу биједу мисли и идеја, из чега се и изродила она свеprisутна у народу да "папир трпи свашта." Можемо слободно рећи да у књигама као у ничем другом, налазимо узлет идеја и мисли, осјећања за све људе и све просторе, а у исто вријеме нађе се и пођекоја што разара све оно што је људско и што је са муком у времену створено. У исто вријеме преплићу се зло и љепота и узвишеност људског духа – то може истријети само књига, као вјечити и најпоузданији свједок људског постојања.

Дозволите ми да похвалим идеју одржавања Сајма књига у ово не баш много "читаће" вријеме, зенит туристичке сезоне, у овом прелијепом граду у којем је, у пресветом манастиру Савина, наш планетарно славни, тада неуки Радивоје Раде, срицао прва слова, да би их кансије имагинацијом посвећеног генија положио у своја непревазиђена дјела, која су највеличанственији знак наше постојаности у прошлости, садашњости и будућности. Није Петар II Петровић Његош пао с неба под Ловћен и у Црну Гору. Имао је тврд темељ у десетинама вијекова прије њега, у цивилизацијама Грчке, Рима, Дукље, Рашке, Зете, и напосе Црне

Горе, својих предходника владика из благородне лозе Петровић Његош који очуваше и узвисише Црну Гору. Под овим сурим брдима стваране су књиге вјечног постојања народа који је овдје битисао и одувјек тешко стицаног хљеба одвајао да се рукопишу или штампају књиге какво су Писмо попа Дукљанина, Мирослављево јеванђеље, Октоих првогласник у првој државној штампарији на свијету 1497. године, свега 17 година пошто је Гутенберг конструисао штампарску пресу у доба умног Ђурђа Црнојевића. Четворица владика Петровић-Његош својом светородном мишљу и дјелом, сваки на свој начин Петру II оставио је у наслијеђе и државу и дјело саздано у књигама које су биле прави ослонац и наука највећег међу великима у јужних Словена.

Нијесам пророк, нити имам тих амбиција, али тврдим да све приче које се рабе у последње вријеме, да је појавом компјутера, интернета, CD-а, DVD-ија, књизи "одзвонило", немају упориште ни у стварности, а тврдим ни у будућности.

На почетку сам рекао да је литература живот сам, а књига објекат тог живота, па стога тврдим да топлину књиге, слова, ријечи у њој сваки техницизам обезбљује и удаљава човјека од човјека.

Проналаском филма, сматрало се да је позоришту дошао крај. појава телевизије је условила мишљење да ће нестати и филм и позориште. међутим, десило се супротно, наравно преплићући се и утичући једно на друго, све троје

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

живе у складној цјелини, снажећи једно друго. тако ће бити, сигуран сам, и са књигом.

Сви нови носачи и записивачи ријечи само ће оснажити и још више ољудити књигу као неопходни дио људскости.

Нека и на овом Тргу, већ у вијековима култном мејсту, заживи и заблиста књига својим непревазиђеним сјајем.

Живјели!

Живјела књига!

21. 07. (сриједи) 21:00

ПУТ У СВИЈЕТ ПРОЗЕ / Лидија Томић

Проф. др Лидија Томић

КЊИГА КОЈА ПРАТИ КОНТИНУИТЕТ ПИСАНЕ РИЈЕЧИ

Ова књига је тематски обједињена различитим писцима српске књижевности 20. вијека, и није прост збир текстова које сам радила за бројне научне симпозијуме на којима сам учествовала, него је осмишљена тако што прати један континуитет и развој писане ријече, односно, књижевно естетски ниво различитог књижевног тока, од Домановића почетком 20. вијека до савремених писаца и наших савременика. То је први дио књиге а други се односи на једну заиста књижевну громаду, Миодрага Булатовића на чијем дјелу сам и докторирала, тако да у оквиру тог дијела књиге избор текстова је подјељен на оне који су на неки начин блиски онима који су објављени у посебној књизи, која се зове „Гротескни свијет Миодрага Булатовића“ и неки текстови који се налазе у овој књизи и који су настали одвојено од ње. Драго ми је да је до сада књига имала добар пријем и код књижевне критике, а оно што ми је најдраже од свега, код студената, којима сам посвећена на онај начин, да бих жељела да неко своје читалачко искуство, стручно и научно, на неки начин пренесем. А књига је најбоља прилика да то и остварим.

Проф. др Јелица Стојановић

ИМПОЗАНТНОСТ И ИНСПИРАТИВНОСТ КЊИЖЕВНОСТИ 20. ВИЈЕКА

Недавно је изашла из штампе у издању Унирекса, књига сабраних и одабраних књижевнотеоријских и књижевнокритичких огледа, са симболичним називом Пут у свијет прозе. У књизи су сабрани и одабрани радови који су настајали у току неколико последњих година, као плод књижевно-теоријске преокупације и инспирације појединим прозним ствараоцима и остварењима. Њена интерсовања у оквиру књижевне периодике (историје књижевности) су знатно шира, Лидија Томић, између осталог предаје и Средњовјековну књижевност на Студијском програму за српски језик и јужнословенске књижевности на Филозофском факулету у Никшићу, али је њена највећа преокупација (а о томе говори ова књига) новија српска књижевност. Наиме, књига Пут у свијет прозе посвећена је великим српским

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

■□■□■

прозаистима великог (можда и највећег – у смислу књижевних достигнућа) 20. вијека, вијека који је, с обзиром на домете у српској књижевности, заиста импозантан и изузетан, препознатљив чак и у свјетским оквирима. Зато је овај

вијек инспиративан за књижевне теоретичаре, критичаре и историчаре, ко из ње налази инспирацију и њоме се надахњује, води и плодотворној и дубокој књижевној анализи, као што је случај у овој књизи.

Књига представља спој различитих огледа, односи се на различите врсте прозних остварења: романе, приповјетке, есеје, радови сабрани у овој књизи односе се на најважније тачке српске прозе 20. вијека, писце са којима је српска књижевност достигла највеће естетске вриједности. Свима њима аутор прилази са једнаким сензибилитетом, интересовањем, занимљивим и дубоком аналитичношћу; тако да прозаисти 20. вијека, овако обједињени у књизи, предствљају јединствену критичку цјелину... Осим тога, у књизи се, ови писци, и њихова књижевна остварења, доводе у везу (и пореде) са другим ствараоцима који су им по нечему слични, или подесни и занимљиви за поређење.

Иако сабрани текстови у битном чине једну цјелину, у књизи се издваја неколико тематских потцјелина: у оквиру прве – интересовање је заокупљено великим (ако не и највећим) писцима у оквиру српске књижевности 20 вијека: налазимо неколико радова посвећених **Иву Андрићу** и **Милошу Црњанском**. Колико су ова два писца у самом врху умјетничких достигнућа

(што их обједињује), иако у другој равни различитих преокупација, интересовања и видика, говори и то што се читаоци најчешће између њих опредјељују према сензибилитету, пријемчивости и, може се рећи, љубави: па се неријетко може чути – да неко више воли Црњанског, неко Андрића. А о великим писцима је и најлакше (с обзиром на вриједности које има њихово дјело) говорити, али, из истог разлога (због велике одговорности) и најтеже. Лидија Томић је успјела да их сагледа из нових и интересантних аспеката, показујући колико су незаобилазни и занимљиви у сваком, и разноликом, дијелу свог стваралаштва.

У књизи налазимо занимљива поређења Дневника о Чарнојевићу Милоша Црњанског са романом Новембар Густава Флобера, као и путописа Милоша Црњанског и Растка Петровића. Како налазимо код Лидије Томић: „Иако **Растко Петровић** и Милош Црњански нуде различит поетски хоризонт, улога путописа је неспорна у формирању лирски фрагментизоване и романескно обједињене слике постојања у структури ових дјела“. (50). Ауторова интересовања за Андрића, осим кроз анализу симбола зла у Проклетој авлији, усмјерена су на есејистички дио његовог стваралаштва, па у књизи налазимо

представљање Андрићевих есеја о два великана (и громаде) српског језика и књижевности 19. вијека – **Вуку Караџићу** и о **Његошу**.

Интересантне прилоге налазимо о Доманићевом сатиричном поступку, лирском реализму **Боре Станковића**, прози **Исидоре Секулић**, па како налазимо у предговору књиге, „семантичко-стилска напоредност критичког и лирског реализма довела је у везу различите гласове Доманића и Боре Станковића и приближила их модерности Исидоре Секулић“.

Занимљив дио књиге посвећен је ствараоцима који су (макар једним дијелом своје завичајности везани за Црну Гору – којима је Црна Гора завичајни и(ли) тематски миље), код којих се уочава спој (у додиру, преклапању, па и сукобу) традиције и модерног сензибилитета. Налазимо радове посвећене: **Михаилу Лалићу** („Свијет приповједака и романа Михаила Лалића подразумева аутентичну визију историсјке стварности с темама рата, епске традиције и трауматичних збивања у хронотопу завичаја, Црне Горе“, стоји код Лидије Томић); **Ћамилу Сијарићу** (у романима Бихорци и Мојковачка битка, према аутору, „интерференција супротности на простору села Рашље и Мојковачке битке говори о Сијарећевом познавању завичаја и менталитета ликова, али и о модерно схваћеној семантици људских слабости и моралне чистоте“). Аналитичан рад посвећен је **Бориславу Пекићу** и роману Ходочашће Арсенија Чарнојевића (који, опет, према Лидији Томић, „говори о духу традиције и њеном безнадежном нестајању“).

Са посебним, рекла бих, пијететом и љубављу, представљено је прозно стваралаштво недавно упокојеног писца изузетне снаге и сензибилитета (иначе Лидијиног ујака) **Жарка Команина**, путника између Никшића и Београда (и даље, чини се, од Пелинова до Пелинова), - као мјесту рођења, реалног и метафизичког постојања јунака из Команинових романа, са дубоко симболичним називом (као богомдан за неког попут Жарка Команина ко се родио у Црној Гори). Како налазимо у раду Стварност у прози Жарка Команина: „Историјска и књижевна слика рата у дјелу Жарка Команина гради епско-лирски летопис крвавих прогона, диоба и страдања. Поетска конкретизација каиновљевске трагике психолошки продубљује замисао аутора да од заорава отргне истину о судбини побједника и поражених у комунистичком и посткомунистичком времену. Команинов књижевни свијет испуњен је посвећеношћу трагања за истином о грађанском сукобу у Црној Гори и различитим видовима људске патње“.

Посебан дио књиге посвећен је, ако тако могу рећи, највећој преокупацији Лидије Томић, **Миодрагу Булатовићу**, коме је посветила и своју докторску дисертацију, своју (прву) књигу, а и велики дио ове књиге: чије „књижевно дјело (како налазим у књизи) иновира послератну и динамизује савремену српску књижевност“. Такође, гледано у цјелости, према аутору, „Булатовић је српски и европски писац, а његово дјело драгоценост наслеђе књижевности“.

Лидија Томић, наравно посматра све ове писце као дио, и у оквиру, српске књижевности, и српске књижевне традиције, од које се никако не могу одвојити, иако (како налазимо у разговору који је са њом водио уредник часописа Слово, на који ћу се позвати): „српска традиција не одговара пројекту самобитности у новијем периоду црногорске историје...“, сепаратног културног модела“, када би „његошевско знамење српске и црногорске књижевности да поставе у оквир и под другачијим, монтенегринским или дукљанским значењем“. И даље: „Писци 20. вијека су поникли у традицији српског језика,

себе су сматрали њиховим дијелом и за живота се нијесу изјаснили другачије. Замислимо шта би одговорили да знају да су их предвидјели искључиво за црногорске писце?“. Зато Лидија Томић (како каже Марко Недић у својој рецензији за ову књигу) „проширује своју критичку оптику и на нешто другачије и стандардније књижевне облике и на њихову реалну везу са књижевном и културном традицијом српског народа, као и на продубљивање књижевног значења које се у таквом контексту остварује...“

Дакле, у овој књизи су се сусрели и сабрали великани српске књижевности, како они изван Црне Горе, тако и писци који су својим рођењем, дијелом живота, темама, везани за простор Црне Горе, али (како налазимо код аутора): „Књижевна посебност великих писаца плодносно уједињује свијет универзалних вриједности“. У каквом су односу (и нераскидивој вези), с обзиром да права књижевност и умјетност немају граница, и с обзиром да је немогуће издвојити из јединственог духовног миљеа простор Србије и Црне Горе, показује сасвим лијепо и одабир и сабир текстова у овој књизи: такође и колико су међусобно повезани сви они ствараоци – у простору и времену, сабрани у књижевно-језичком коду, односно из њега проистекли; колико су једно и заједно.

О томе свједоче и Андрићеви есеји о Вуку Караџићу и Његошу (који су, као што сам већ рекла, представљени у књизи Пут у свијет прозе), гдје је аутор показао, колико је Андрић умио дубоко да сагледа оно што је у бити (и посебно и универзално, код ове двојице великана). Иво Андрић, како се износи у књизи, потврђује правило да Вук, у свом дугом животу, „никада није дао умље за безумље“. Андрић га сликовито пореди са –морепловцем који верује-, с новим Колумбом-, наводи као примјер човјека који одбија рјешење – средњег пута-. Као и код свих великих стваралаца који надрасту ситне шићарције склоности и „Вуков примјер (како налазимо код Лидије Томић) метафизички универзализује борбу“, а у контексту метафизичког и универзалног, боље се препознаје истина (како Вуковог, тако и овог времена).

Луча микрокозма, према Андрићу (о чему се говори у књизи), садржи рефлексе „косовске судбине Његошеве“. Она се открива у повезаности пада и вјере у избављење. Лидија Томић фокусира пажњу на занимљивим и важним сегментима везано за Андрићево виђење Његоша: Андрић пореди Адамов пад и полом српског народа на Косову; у Његошевој симболици палог царства и разлици између Божијег и Адамовог наследника крије се Његошева мисао да је „лакше бити владика него човјек“, што уз доминантно одређење умјетничке истине и љепоте Његошевог дјела, фокусира смисао постојања: „То је за нас доста, то је за нас - све“. То показује и данашње вријеме, вријеме стицања (и складиштења) знања, али, како каже **Владика Николај Велимировић**: „Мала знања добијају се учењем, велика знања добијају се вером и поштењем“, и „Учи шта хоћеш и знај што можеш, али једно не смеш - на зло употребити своје знање“, а Лидија је примјер људи (и научника) који своје знање добром и добрим воде.

А о разлици изгубљеног времена и суштине од које одвојено илустративно говоре и ријечи Миодрага Булатовића: „У таквим временима уче медведе да цвркућу и магарце да брундају. У таквим временима дресери заборављају да језик није ствар већ суштина битисања!“ А Лидија Томић, и

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

својим књижевним погледима и анализама (што је видљиво у овој књизи), а и животом, о чему свједоче њени сапутници, иде за суштином битисања; језик и умјетност посматра у склопу широког и исходишног духовног и културног контекста (сазdanог на дубоким и неуништљивим српским темељима); одржавајући и одражавајући парадигму, трага за суштаственим, истинитим и надвременим.

22. 07. (четвртак) 21:00

Сабрали се људи и ријечи на Тргу од књиге – мудре, лаке, сатиричне, хумористичне, поетичне... и наткрилиле Трг, заштитнички - претварајући свакодневну у посебну духовну и културну атмосферу.

ИЗАБРАНА ДЈЕЛА

Архиепископа цетињског и Митрополита црногорско-приморског Амфилохија

Владика будимљанско-никшићки господин Јоаникије

КЊИГЕ КАО БРОЈАНИЦЕ

„Нови граде сједиш на крај мора и валове бројиш низ пучину, као старац на камен сједећи што набраја своје бројанице“, у тим стиховима посвећеним овом граду, назначена је православна духовност преко ових старчевих бројаница.

Свакако, могли бисмо говорити и о бројаницама Митрополита Амфилохија. И ове су књиге настале из његових бројаница. Прије него о књигама, говорио бих о његовој личности. Праву вриједност написаном у књигама даје његова личност. Овдје имам потребу да то ноћас кажем, када су нам из Европе дошле неке врло непријатне вијести а када је Митрополит као и 1999. године узео онај крст косовског мученика да би њим заштитио српски народ и светиње на нашем духовном огњишту Косову и Метохији. Сјећам се како бјеше 11. јуна 1999. године, када је Његова Светост Патријарх рукоположио нашег сабрата у епископству Владика Порфирија у Новом Саду, а после те величанствене свечаности, видио сам, Митрополит се нешто ужурбао и рекао ми је:

„Јоаникије иди на Цетиње, а ја одох на Косово“. Тада је тешко било тамо отићи јер је наш народ у великом броју избјегао. Отишао је и нашао се са њима да их утјешу и охрабри и остао 15-ак дана купећи лешеве око Пећи, Дечана и

Ђаковице, до Белог Поља. То треба да имамо у виду. Када је најтеже нашој цркви у овим временима и ми његова сабраћа по чину гледамо гдје нам је Амфилохије. Тако је гледао и покојни Патријарх Павле кад га је стигла немоћ. Па кад је отишао на лијечење, а то је био и последњи одлазак у болницу, и оставио аманет да га Амфилохије мијења. То је било тешко вријеме његовог служења, носећи крст из Црне Горе, Митрополије, али и крст замјеника патријарха. Најтеже је то бити али и то бремене и част је припала најјачем међу нама да то изнесе часно. Да нашег Патријарха испоштује као свог, нашег часног родитеља. Да га одњегује у болести, докле Господ није узео његову свету душу, и сачува нашу цркву од великих искушења која су се разбијала о његова снажна

плећа. То нас је очувало у јединству, и то није било, као ни данас на Косову и Метохији, лако.

На све што су рекли о дубини и снази његовог лика и дјела додао бих да је његов труд донио многе плодове у многим духовним сферама и гранама људског стваралаштва. У богословљу прије свега. Ријетко је ко то тако широко захватио. Могуће да је данас у том смислу једини прави наследник Светог Владике Николаја. И Владика Амфилохије је написао изванредна дјела из области теологије, хришћанског васпитања, етициологије, тумачења ријечи Божије и наравно показао се као бесједник подобан у свему Владици Николају.

Добро је примјећено да има снажну и мисаону и пјесничку црту у бесједама. То је ствар његовог богомданом талента али и труда. Да тога није било не би се тако расцвјетао његов таленат. Видимо по његовим првим записима, као човјек од широких духовних интересовања за културу, исконске радозналости за духовне ствари и науку, да се колебао, да га је заносила култура и таленат све док се није коначно и одлучно опредјелио да живот и таленте посвети слави Божијој. То је било оно што је најважније. Није случајно да је рођен на Божић, дан нашег спасења. Бог га је и тако призвао на службу Христову. Он је посветио Господу и таленте и живот и труд. Зато је тако његова ријеч снажна, мила, дубока, упечатљива. Зато је толико слушана, памћена, прихваћена. То није тако

лако, риједак је то дар који припада само онима који имају нарочиту службу и послати су на овај свијет од Бога. Он је изнад и прије свега пастир. Он је онај који у име Христово сабира свој народ, који га обједињује духом Светим. Просвећује ријечи Божијом и то нам је веома данас драгоцјено. Имамо доста образованих али су ријетки пастири око којих се народ сабира. И чија ријеч за вријеме живота али и више након

што их Господ призове себи, остаје као духовна ризница, благо, у наслеђе народа. Господ то даје онима који се сараспињу са његовим крстом, свога народа који се труде да пате патње свога народа, брину њихове бригу и то је његов посебан дар. Он је изузетно молитвен човјек то му даје снагу. Често несхваћен од свога народа. Није се догодило само једном да у другим народима буде боље прихваћен, чини се да је то скоро и данас.

Познат је широм православног свијета и у другим вјерама и културама у свијету а у свом народу јесте познат, али откуд толико противљење и мржња. Колико је само псовки и увреда претрпио од свога народа, колико су се пута залијетали на њега, његова чеда и његов народ, да га увриједе пљуну, да му свашта кажу. То припада великим личностима. Зато што својом службом заору дубоко и то негдје заболи.

Да није било обраде те духовне њиве не би било ни ових плодова, не би се толико светиња обновило, народа сабрало, омладина не би толико испуњавала наше храмове. Његова је улога велика. Господ преко њега дјелује јер му искрено служи и то је у суштини једноставно. Зато му Бог силу даје да може да носи свој крст да страда преко 45. године и још дубље продире у много већа бремена, данас мислим да у нашем народу нема човјека који теже бремене од њега носи.

Драгоцјено је да су његова духовна дјеца доста бесједа снимили и видјели смо сви да је то препуно како теологије светоотачке, тако и да има и књижевну вриједност. Бесједе су му са снажним пјесничким надахнућем. Он је извор живе воде, како је речено у Јеванђељу. Господ каже „Ко у мене вјерује из његове утробе потећи ће извор воде живе“, то су ријеке духа Божијег који се обнавља кроз молитву, служење, свете тајне.

Хвала Богу, дјела која су настала, биће преко 30 томова, биће, не само за наше већ и будућа времена, велико благо - духовна ризница нашем напаћеном српском народу.

Будимир Дубак, књижевник
ЧУДЕСНО „ИСКУСТВО СВЕТОГ“

Митрополит Амфилохије није изненадио пјеснике кад је 1996. године објавио своју књигу поезије „У јагњету је спас“. Поезија, у најширем и најдубљем значењу те ријечи, оглашавала се из сваког његовог богословског списка и из сваког изговореног Слова.

Монументално дјело митрополита Амфилохија, и мјесто и улога Поезије у њему, актуелизује древно, а вјечно савремено питање односа Религије и поезије. И Хомер, и Хесоид, и Платон, видјели су пјеснике као оне који су „надахнути Богом“. А њемачки романтичар Новалис каже да је „Свако апсолутно осјећање религиозно. (Религија лепога. Уметничка религија)... Код старих народа је религија већ донекле била оно што треба да постане код нас – практична поезија“. Новалис даље каже „чуло за поезију има много заједничког са чулом за мистицизам... Оно представља непредстављиво. Оно види неведљиво, осећа што се не може осетити“.

За такву способност прозирања у онострано, у „трансценденталну стварност“, неопходно је „искуство Светог“, како Мирче Елијаде дефинише Религију. Ето истог коријена Религије и Поезије, из кога је изникло горостасно стабло Амфилохијевог разгранатог дјела.

У темељу Амфилохијеве поезије, налази се, баш као и у темељу његове религије, чудесно „искуство Светог“.

Универзални темељ тог искуства открива нам се већ у „Светом јеванђељу по Јовану“: „У почетку бјеше ријеч и ријеч бјеше у Бога, и Бог бјеше ријеч. Она бјеше у почетку у Бога. Све је кроз њу постало, и без ње ништа није постало што је постало“.

Стога није нимало чудно и што је родоначелник Српске Цркве – Свети сава – истовремено и родоначелник српског пјесништва. Отац молитвене поезије, у чијем знаку је настала цјелокупна српска средњовјековна поезија: од Стефана Првовјенчаног, који пише Молитву Светом Симеону, до Доментијана, Архиепископа Данила, Јефимије Мрњачевић, Јелене Балшић и Патријарха арсенија чарнојевића, који је написао вапај – молитву – „Молитва заспалом Господу“:

Устани, Господе!
Зашто спаваш,
Зашто лице твоје,

Боже наш,

Одвраћаш од нас?
И опет васкрсни, Господе
Помози нам имена твојега ради!“

Али, најчудеснију синтезу Религије и Поезије остварио је Његош, у спјеву „Луча микрокозма“. Он је јасно одредио улогу и моћ поезије. Питао је земаљске мудраце шта је човјек у односу на Бога. Њихови одговори нису били ништа друго до „кроз мраке жедно тумарање“.

Само богонадахнути пјесници и велика поезија, које нема без дубоке вјере, творе ту лучу која освјетљава просторе тајне и представља „созерцавање Божанске свјетлости“.

Поезија Митрополита Амфилохија је појање новог „пустињака цетињског“. Она је допуна молитве у олтару храма. Она је радосно-тужни пој славословља Господу и Његовој творевини. Она је језик на којем се саопштава да „У јагњету је спас“.

Владика Амфилохије, који достојно столује на трону Светог Петра Цетињског, ту је штампан „Октоих првогласник“, 1494. године, придружује се Јовану Дамскину, који пјева:

„Као Јагње за клање пророк те виде
И као Јагањца, Слово Божије,
који се не буну никако нити вапије,
јер хтењем претрпе да се распнеш,
да оне што вољно згрешише избавиш
и спасеш, милосрдни Господе“.

Пјесник Амфилохије кроз лични опит и подвиг слиједи и осведочује спасењску тајну Христове науке. У пјесми „Уски пут“ он јасно каже: „Широк је пут/што води у пропаст/ а узак/ који у живот води...“

Као што свети Николај Велимировић куди због неискрене моилитве и богохулништва у „Молитви на језеру“, ријечима: „Како су глупе слуге дрвета познања. Своју моћ не мјере Тобом но својим бројем“, тако се и Амфилохије обраћа онима који ратују против Бога, или се лажно моле, у пјесми „Молитва без крила“: „Молитва је као птица/ без крила пада/и све је мања нада/ да ће се винути небу/ кад срце пороби/земљина тежа/кад се ум улови/у мрежу страсти/ништа не може/душу извести/из пропасти“.

Та молитва у виду птице без крила оличава лажну вјеру и лажну љубав према Богу. таквим молиоцима је опет поручивао Св. Николај: „Ваша молитва није молитва него торбарење“.

Ходећи овим свијетом пјесник Амфилохије посматра и камен и ријеку, и град...
У свему види Бога.

У пјесми „Сутон у Хајделбергу“ каже: „Свуд ли исте воде протичу,/Господе, утоко једина/наших пролазних/потока и токова/што к Теби/незадрживо хитају/и искрцавају се/на твоју вјечну хрид/возовима времена!“

Свој пјеснички поглед на свијет као да сажима у пјесми „У маломе је бесконачно“, коју цитирам у цјелини: „У малом је бесконачно/у бесконачном мало/у пшеничном зрну/васиона свјетова/у свему дах/божанске Љубави/свезачињуће/сверодне./Велики си, Господе,/чудесна дјела твоја/величанству Твоме/нема мјере ни броја“.

И као што је цијело његово, чули смо богоугодно дјело, градње и обнове заустјелих и порушених храмова, обнове црквене просвете, монаштва и свештенства, духовног живота и православља у распетој Црној Гори, једна чудесна пјесма која наставља да се дограђује и дописује на путу непролазног у славу Господа, тако је и Митрополит промишљао у овој књизи у другом колу о језику па ћу се осврнути, претежно цитирајући о језику и његовом размишљању о судбини српског језика у Црној Гори.

Митрополит Амфилохије подиже грандиозно здање од ријечи у књигама. Дио те грађевине, у виду досад објављених дест томова изабраних дјела налази се пред нама. Свака књига из овог чудесног опуса захтијева посебно тумачење, разумије се, превасходно с теолошког аспекта. Ширина тема и феномена које Митрополит разматра и тумачи готово је океански непрегледна. Његова ерудиција и радозналост, разноврсност дарова и дубина понирања у тајне, захтијевају и достојне тумаче и интерпретаторе, у које ја свакако не спадам. Међутим, постоји онај слој Амфилохијевог дјела који и нас писце чини позваним да се упустимо у разговор о њему. Прије свега имам у виду Митрополитову поезију (која је додуше срж цијелог његовог богонадахнутог Слова, као и бесједе, које имају доминантно приповједну структуру), али и кад је ријеч о његовом тумачењу феномена језика, у књизи „У почетку бијаше слово“.

Уводни текст овог обимног дјела датира из 1986. године То је предавање које је тадашњи епископ банатски одржао у Панчеву, под насловом „Тајна језика“. Амфилохије каже: „тајну језика можемо да поистовјетимо са тајном човјека, јер да би знали шта је језик, морамо знати шта је човјек. А једно и друго је тако дубоко, и тако недоступно људском сазнању. Дакле, језик и човјек су истовјетни. Тајна језика је истовјетна са тајном ријечи, једним од основних својстава словенског бића и једним од основних својстава творевине као такве“. Владика даље подсећа на ријечи Јовановог јеванђеља „да је кроз Вјечну Ријеч, кроз Вјечног Логоса постало све што је постало... Та Вјечна Ријеч је вјечна, јер како каже боговидац апостол Јован била је у почетку и била је код Бога. Не само што је била у почетку и што је била код Бога него је Ријеч, Логос, Слово сами Бог“.

У овој теолошко-лингвистичкој расправи Амфилохије профетски слути оно што ће се са српским језиком у Црној Гори догађати, двије деценије потом. Збиће се незапамћена злоупотреба језика, као Бога Логоса, од стране слугу оца лажи.

Позивајући се на свете оце, Митрополит лажне језике назива „демонским стањем“, које води у заблуду, или, светоотачки речено, у прелест. Амфилохије даље просуђује: „Из тог и таквог односа, тако да кажемо, брака човјекове ријечи унутарње и неког предмета рађају се лажна дјеца, рађају се лажни језици, рађа

се лажна умјестност, лажна култура, лажна теологија, лажни живот. Лажна дјела људска која се полако претварају и претачу у демонска дјела“.

Из таквог „демонског стања“ настала је Вавилонска кула, која се и у нашем времену обнавља, како би „дошло до пометње, до смјеше језика, и до раздјељења и отуђења једног народа од другог народа“. Или, као што је случај у Црној Гори, како би се раздијелио и отуђио један те исти народ.

У предавању које је одржао у Никшићу, октобра 2004. године, под насловом „језик, предање и култура као чиниоци народног бића“ Митрополит јасно упозорава на пошаст која је у знаку большевичког тотализма и насиља одавно задесила Црну Гору, а која данас добија тек застрашујуће облике и размјере. Амфилохије вели да „Сваки језик има своје писмо...Ми смо имали велику срећу и Божији благослов да сво своје искуство историјско, језичко, духовно, богослужно, своју обичајност, умјетност, књижевност запишемо на Ђириловом писму“. Он додаје; „Наш језик је ризница, он је светиња, свједок и чувар народног бића, душе, ума, свједок зрелости нашег народа, његове умности, васељенскости, свједок да је народ који говори тим језиком стасали народ, да он постоји са својом ризницом, обogaћујући покољења која долазе, а у исто вријеме у ту своју ризницу уносећи свечовјечанске мудрости, знања опита и искуства.

Ако је тако са језиком онда је јасно да онај ко хоће, ко је ријешо да вам уништи ваш језик, ријешо је да вас уништи као народ. Онај ко вас лишава права на језик, ко вам узима језик, отима га, самим тим угрожава ваше биће, ваше постојање, достојанство, враћа вас у бесловесност. Хоће да вас врати у бесловесност. У том подухвату има нечег орвеловског, демонског, сатанског, нихилистичког...“ Митрополит Амфилохије закључује да је у Црној Гори на дјелу управо један такав, незапамћен подухват.

И доиста, први пут у историји свих народа и држава догодило се да једна власт унесе у свој највиши правни акт – Устав као службени језик онај који не постоји, тзв. црногорски, а укине српски језик, чија колијевка је Црна Гора и на ком је написано и изговорено све што је овај народ, од почетка словесности, казао, и исказао „оно чиме јесмо и чиме смо постали оно што јесмо“.

Догодило се опет само у Црној Гори да професори српског језика буду отпуштени са посла за то што неће да предају непостојећи језик.

Сам Митрополит, говорећи на једној од многобројних трибина, у Београду, у одбрану српског језика, поставља невјероватно питање: „Да је неко запитао некога од мојих претходника на трону цетињских митрополита да ли ће се неки од њихових наследника наћи у положају да расправља о питању језика народа којему служи, вјерујем да ниједан од њих, све до последњег, не би могао повјеровати да ће до тога доћи. Међутим, као што видите, до тога је дошло. Људи због тога што желе да предају језик који су примили заједно са материним млијеком, који су се на њему образовали и који су га учили и изучили на факултетима, губе своје свеслужење у просвјети. Управо зато што настоје да предају језик под оним именом под којим су га усвојили и учили и за који су добили факултетску диплому да га могу предавати“. Доиста нечувено „Насилје над памећу“, како је насловљена ова бесједа.

Ово лудило Митрополит дефинише као „језичку шизофренију“. Управо тај колективни суноврат у Црној Гори, који један амерички мислилац види као

„распољућену земљу“, ангажује архипастира Амфилохија да се свим својим бићем посвети тешком послу видања народне душе и дубоких братских рана.

У поменутој књизи коју је посветио језику, нимало случајно, у есеју „Религиозни лик Саве Мркаља“, Митрополит тумачи ову велику и трагичну појаву у српској култури. Овај Вуков претеча дубински не припада покрету европског рационализма и просветитељства, како многи његови тумачи сматрају. Сава Мркаљ није ни Доситејев следбеник. То јасно свједочи и податак, који предочава Амфилохије, да „Сава постаје сабрат манастира Гомирја исте оне године када умире раскалуђер Доситеј (1811)“. Сава је био прочитао Доситејева дјела, у знаку монахоборства, па упркос томе истиче његове заслуге у „Предисловију“ за своје дјело „Азбукопротрес“, јер је први „честим својим дебелого јера испуштањем, и у погледу писмена језика нашега нешто за нас благодатно смјерјати почео ново“. Али, у исто вријем, Сава пише молбу „са страхопоштовањем се усуђујући молити да би био примљен и пострижен у манастиру Гомирју“.

Митрополит трагичну фигуру Саве Мркаља сагледава у контексту његовог времена и српског народа. Павле Ивић је Мркаљево доба дефинисао као „ време језичке несигурности“. Амфилохије ту кризу шире сагледава, увиђајући да је језичка несигурност показала једну дубљу социјално-психолошку и духовну несигурност српског народа. Он закључује да је то „било вријеме корјените кризе самог идентитета српског народа и његовог историјског и културног бића“. У том контексту нарочито су увјерљива поређења која Митрополит прави између Саве Мркаља и Његоша. Тачније, упоређујући христологију у Савиној пјесми „Божихна песма“ и Његошевој „Лучи микрокозма“. За Мркаља је Христ јарко сунце што одгони „тамност погубелне ноћи“, а Његош види како су од Христовог свијетлог погледа, „угашене мраке ишчезнуле“. Мркаљ је пјевао о свемоћи зла: „Море зала ов је свет“, а Његош је видио над собом небо затворено које му „не прима плача ни молитве“. Свијет му се „у ад претворио, а сви људи паклени духови“. Сави је готово оспорена огромна улога у реформи српскога језика. Његошу се данас у Црној Гори оспорава сам језик на ком је говорио и писао.

Све су то застрашујуће паралеле, које у свом бриљатном есеју повлачи митрополит Амфилохије и које све више добијају на трагичној актуелности.

Највећа утјеха за ова два српска писца били су „вјера и језик“, како је Сава писао у „Сонету“ Лукијану Мушичком и како је Његош записао на календару „Даница“ уз посвету епископу ужичком Никифору Максимовићу 1833. године: „Име ми је Вјерољуб“ и „Српски пишем и зборим“.

Митрополит Амфилохије је више него иједан његов претходник распет на крсту вјере и језика. Јер, који је то Митрополит у Црној Гори до данас био принуђен да доказује који је језик и псимо српског народа, и да од себе самих брани српски језик, ћирилицу и цркву. У земљи ћирило-методијевског Слова, у земљи Мирослављевог јеванђеља (написаног 1185. године), у земљи „Иловичког законоправила“ (чији препис је начињен на Превлаци Михолској 1262. године), у земљи Ободске штампарије, у земљи Божидача Вуковића – Подгоричанина, у земљи Св. Петра и Његоша, у тој земљи архиепископ цетиљски принуђен је да устаје у одбрану српског језика.

У предавању на тему „Одбрана српског језика“, које је одржао у Колашину, децембра 2004. године, он гласом вапијућег у новој пустињи,

понавља: „Морам да вам кажем да сам већ осиједио, али нијесам могао вјеровати да ћу под своје старе дане доживјети да браним језик свога оца, свога дједа, свога прадједа, свога чукундједа, језик на коме је сазријевало и којим је именовано све оно што јесмо, што смо били, све оно што смо изњедрили и што нас је уврстило међу зреле историјске народе“. То стање Амфилохије именује као „духовни хаос“, тврдећи „да нема народа на земаљској кугли, да нема државе, да нема културе, од оне најпримитивније афричке, да се данас налази у таквом положају у каквом се ми данас налазимо у Црној Гори“.

Само велика мука може да нагна духовног пастира једног народа да изговори тако тешке, али, на несрећу, истините ријечи.

Упркос таквој дијагнози о „болесном друштву“, он се нада да је то „пролазна болест“, у духу оне дубоке припадности нашег народа вјери и језику, о чему не свједоче само Мркаљ и Његош. Стога, Митрополит закључује предавање управо ријечима дубоке вјере. каже: „Али, нема ни простора дубљег памћења, дубље вјере, здравијег, цјеловитијег, богоноснијег од овога простора на коме се ми налазимо“.

Вјером у побједу Искона, као у побједу вјечне Истине Бога Логоса, Митрополит је прожео сваку своју ријеч о језику. Баш као што је Јован Златоусти казао за поезију псалама Давидових: „Боље би било да сунце престане гријати него ли да престане да се поје Псалтир псалмопјевца Давида“.

или, како бисмо ми протумачили Амфилохијеву вјеру у српски језик, да ће тај освештани језик трајати докле сунце грије.

проф. Весна Тодоровић: НОВА СВИЈЕЋА НАШЕ ДУХОВНОСТИ

Подухват издавања прва два кола, од пет књига, Изабраних дјела Његовог високопреосвештенства митрополита Црногорско-приморског г. Амфилохија је заједничко дјело двају епархија СПЦ - Митрополије Црногорско-приморске и Епархије Будимљанско-никшићке. на овом благословеном и многозначном послу окупила су се духовна чеда митрополитова, на челу са валдиком Јоаникијем који својим, првенствено теолошким и философским знањем и разумјевањем и са синовском усрдношћу према свом духовном оцу, усмјерава рад свих нас који смо се прихватили овог веома одговорног посла.

Прво коло Изабраних дјела чине књиге: „Историјски пресјек тумачења Старог завјета“, „Увод у православну философију васпитања“, „Свети Сава и светосавски завјет“, „нема љепше вјере од хришћанске“ и „У јагњету је спас“. Друго коло је представљено књигама: „Божићни загрљај Бога и човјека“, „Васкрс – дар живота вјечнога“, „косово је глава Лазарева“, „часни крст Христов и косовски завјет“ и „У почетку бијаше Слово“.

Када смо започели овај посао, прикупљајући ауторове књиге, текстове, предавања и бесједе, дискове и касете са звучним и видео записима схватили смо да је то огроман материјал искуства, вјере, свељубави, богољубља и човјекољубља кога карактерише изузетна способност схватања и стварања историјских синтеза, једно необично широко гледиште о свијету препуњено појединостима, топла очинска и поетска ријеч, мноштво имена, мјеста, разних колорита и атмосфера, тако да свако ко урони у то велико стваралаштво лијепо,

истинито и добро, може да потражи одговор на многа питања која му се чине безазлена и да кроз њега схвати и своју личну судбину. Тако ово дјело, чији је задатак огроман, а које је настало без литерарних претензија и из скромног осјећања дужности према ближњему и према своме народу, није ни теологија, ни философија, ни поезија, ни бесједништво, већ је, мирно у снази, озбиљно и достојанствено у изразу и доброј намјери, оно сума свега тога и зато као предмет или објекат за анализу и систематизацију умногome превазилази снаге нас који смо, у овом тренутку, као техничка лица – његови писари и приређивачи. Зато се надамо да ће се у времену које је пред нама овом христовном и христочезњивом дјелу, које у најпозитивнијем смислу у себи носи и савремено и прастаро, исконско, приступити стручније, свестраније, свеобухватније и да ће се оно тек у будућности открити у пуној својој снази и љепоти.

Поред ових десет набројаних планирано је још двадесет књига које би, ако Бог да, требало да буду објављене до Божића 2014. године. То су: Христолошке и антрополошке студије, Литургија и подвижништво – студије, есеји и чланци, Бесједе на Богородичине празнике, Бесједе на Светитељске празнике, Бесједе на јеванђељске теме, Црна Гора – Христова Светигора, Књига митрополитових инервјуа и разговора на разне теме, Књига о посту, Косовски дневник, Сјећања, на савременике и бесједе над упокојенима, Књига о Русији, тајна Свете Тројице по Светом Григорију Палами, која је доксторска дисертација ауторова писана на грчком језику, а коју је на српски превео владика Атанасије Јефтић истичући да спада у 10 најбољих теолошких књига објављених у Грчкој за последњих сто година и многе друге.

Посебно бих овом приликом истакла и илустровала књигу која је у припреми, а чији је приређивач господин Јован Маркуш, који је, до сада, брижљиво пописао, уз пратећу документацију и обиље фотографија, око 250 храмова- црква и манастира у Црној Гори – који су обновљени и подигнути Митрополитовим директним учествовањем, по његовом благослову или молби и у времену од када је он на трону Цетињских владика. Чињеница је да су, гдје год да је по Црној Гори направио корак, за његовим стопама ницале Цркве.

Долазећи у завичај, крајем осамдесетих година прошлог вијека, у вријеме и простор гдје је слобода духа била најдубље угрожена, материји дата сва слобода, а духу никаква, гдје је за Бога буквално копана гробница у коју ће бити сахрањен и гдје је комунистичко безумље и братобиство тек мало минуло, митрополит Амфилохије је морао имати јаке живце и још јачу вољу да својим просветитељским надахнућем и несвакидашњом цјеловитошћу и духом који се издигао изнад домаћег метежа учини видљивим прије свега идеолошке и егзистенцијалне недостатке времена у коме живимо. Као што је Свети сава научио свој народ да на кући свога бића отвори прозоре и прими свјетлост, тако је и црногорски митрополит Амфилохије, испуњавајући свету хришћанску дужност богољубља, човјекољубља и жртвоприношења, на своје плећи подигао са завичаја гробну плочу испод које су прво змије и акрепи своје отровне језике испружили право према њему, али су онда, насупротив њима, привучени чистим небом, изникли и најљепши цвјетови: монаштво, свештенство и вјерни народ у Црној Гори.

Шума ријечи, говорења и именована у свакодневном животу и друштвеном окружењу постане често толико густа да доведе до сметњи у нашем слуху, па тешко можемо чути праве ријечи, право слово.

Међутим, Митрополитове ријечи су се саме избориле, својом снагом и својом пророчком истином, да нађу своје записиваче и угледају, у писаном облику, свјетлост дана. Ако знамо да је језик једног народа израз цјелокупног његовог духовног бића, онда нам је јасно да и у стварању великог и највећег дјела поред аутора који га је створио учествује и народ који је изњедрио језик на коме је дјело написано. Случај Митрополита Амфилохија је можда јединствен у савременој српској култури и српском језику јер он сам је, у својој монашкој скромности и превеликој заузетости мало тога што је написао или рекао објавио, али су његове ријечи запамћене и сачуване и готово да нема ситуације у којој је јавно говорио, а да неко од слушалаца његове ријечи није забиљежио или снимио.

Постоји у безводним крајевима Индије занимање које се зове сакупљач росе. То буду људи који пробдију по цијелу ноћ и преко механизма разних уских корита и некаквих специјалних непропустљивих платана до јутра скупе по неку чинију воде, чинију росе, којом касније напоје своје жедне породице. На ову фасцинантну слику личе ми сви они сакупљачи митрополитових ријечи који су мирно и скромно, у црној ноћи око себе, држали своје чиније пунећи их благодатном росом, којом се ми сада као живом водом нападамо са чуђењем и дивљењем.

Улога проповиједника и пророка у једном народу није лака. Зло у свијету се чини без напора, природно, нагонски, по некој фаталности, док је добро производ великог рада, одрицања, а у савременом тренутку оно је готово и умјетнички производ. Међутим, говорећи и пишући на богословске, теолошке теме, по огромној ширини ријечи и по срцу пјесник, митрополит је у свом исказу сабрао живо искуство не само свог народа већ и читавог човјечанства реагујући на све врсте савремених изазова, прецизно их именујући и чистећи од обмана и ускогрудости времена. У исто вријеме тај исказ свједочи дубоки смисао, али и спољну љепоту вјере у Христа Господа и Спаситеља.

Зато је његов језик истински и непатворен израстао из истине и у истини, па је и његова ријеч, прошавши кроз огањ вјечности, постала обавезујућа за слушаоце и читаоце, који имају уши да чују. Умивена и очишћена та ријеч благодарна и благотворно освећена сеже у темеље народног памћења и постојања.

Она свједочи да је заборав смрт, а да је језик најбољи чувар светиње и народног бића.

Настало из најбоље традиције српске духовности, елитне културе и српског језика, носећи у духу неку врсту небеског механизма, дјело митрополита Амфилохија је, по бризи за народ и улазећи у најситније поре живота, слично дјелу великих духовника и отаца Светог Петра Цетињског, владике Николаја и аве Јустина, а као што је црногорски митрополит Петар Други, као пјесник и владар, испустио своју последњу земаљску сузу за Косовом грдним судилиштем, тако и митрополит Амфилохије дубоко у себи носећи косовску рану, чува ту најскупљу српску ријеч, у свом дјелу, за наслеђе народу који нажалост, у свом идеолошком сљепилу, још увијек хљеб живота тражи „по њивама глади“.

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

Изабрана дјела Митрополита Амфилохија су нова свијећа у српској духовности и култури, запаљена не само да освијетли простор и буде путоказ овом од свашта измореном и поколебаном покољењу, него као што се свијеће пред Богом пале – запаљена за вјечност и трајање.

22. 07. (четвртак) 21:00

МЛАДИ ПЈЕСНИЦИ ЦРНЕ ГОРЕ

**Проф. Драган Копривица:
ПОЕЗИЈА УВИЈЕК ИМА СВОЈЕ ЉУДЕ**

Срдачан поздрав градоначелнику Херцег Новог Дејану Мандићу и свима вама који сте вољни да чујете стихове младих људи, младих пјесника диљем Црне Горе који на овај начин показују да Црна Гора увијек има младе таленте и да не треба да брине за своју поетску, пјесничку будућност. Наравно, они су само дио од великог броја младих који пишу у Црној Гори, који показују да поезија увијек има нове просторе и нове људе, нове стихове и нове пјесничке мисије.

Ова акција афирмације младих пјесника је врло лијепо прихваћена од Министарства културе Црне Горе тако да смо наступали у неколико градова а, наравно, задовољство је да на „Тргу од књиге“, на овом дивном сајму од књига, на овој светковини књиге и умјетности можемо да чујемо како то пишу млади пјесници...

Прва се представила **Ана Копривица** из Никшића, иначе професор музике која је дипломирала на инструменту виола на факултету у Београду.

Следећи млади пјесник који је казивао стихове је **Слободан Ивановић** који је објавио збирку пјесама „Адреса сна“. Рођен је у Никшићу 1988. године гдје је завршио основну и средњу школу а студира у Београду француски језик. Објављивао је на многим поетским сајтовима, његови стихови су објављени у Антологији поезије младих аутора поетских простора „Ван фикције“ у издању издавачке куће „Глигорије Дијак“ из Подгорице, био је финалиста „Ратковићевих вечери поезије“ 2007. и 2009. године, добитник је награде „Радуле Жељко Дамјановић“ 2007. године. Ово му је прва самостална збирка поезије, живи и ради у Београду.

Црна Гора има и младе даме – пјесникиње, не треба бринути ни за, како кажу, тај женски рукопис у Црној Гори; наравно, постоји само добро писање и оно друго писање. Ту нема женског и мушког, има само доброг писања а **Слађана Каварић**, не само што обећава, него и извршава то јест показује да има један вансеријски мултиталенат. Веома је млада – рођена је 1991. године у Подгорици, завршила је Економску школу у Подгорици, сада је студент Факултета политичких наука у Подгорици. У фебруару 2010. издала је прву збирку пјесама „Сјећање“, чији је издавач Књижевни клуб „Марко Миљанов“ из Подгорице. Била је гост на књижевној вечери академика Жарка Ђуровића на Филолошком факултету у Никшићу, сада ради на роману првијенцу.

Следећи пјесник долази из Никшића – **Горан Радојичић**, студент Филолошког факултета, одсјека Српски и књижевност у Никшићу. Поезију пише од раних гимназијских дана, добитник је више књижевних награда, између осталих „Радуле Жељко Дамјановић“, три пута је био финалиста „Ратковићевих вечери поезије“, пјесме је објављивао на интернет сајтовима и у подгоричком књижевном листу. Учествовао је на бројним књижевним сусретима и на књижевној трибини четвртком коју организује Филозофском факултету, припрема своју прву збирку пјесама, живи у Никшићу, јер и Никшић је град писаца.

Као трећа дама на вечери Младих пјесника Црне Горе представила се **Милица Вулевић** из Никшића. Основно и средње образовање стекла је у свом родном граду и сада похађа завршну годину студија на Филозофском факултету на одсјеку Француски језик и књижевност. Још од малена је показивала интересовање за поезију, бави се и хуманитарним радом, спортским активностима, учествовала је на бројним пјесничким вечерима и књижевним манифестацијама, до сада није објављивала своју поезију, али очигледно је тај тренутак све ближи.

Бојан Рајевић који је рођен 15. марта 1988. године на Цетињу сада је студент Филозофског факултета у Никшићу на студијском програму Српски језик и јужнословенске књижевности, пише поезију и афоризме. Помало и, како он каже, скромно и објављује. **Радоман Чечовић** је рођен 1979. године у Павином пољу, општина Бијело Поље, дипломирао је Српски језик и књижевност на катедри у Никшићу. Поезију објављује у зборницима „Седам ноћних рукописа“ и „Предио у праскозорје“, оглашавао се поетским радовима у књижевној периодици на простору Црне Горе. Добитник је друге награде „Ратковићевих вечери поезије“ за младе пјеснике а тренутно припрема прву књигу поезије.

На крају се представио **Миљан Николић** који је рођен у Загребу 1977. године, како је написао, у живописном мјесту на обали Саве у подножју планине Медвједнице, као један од последњих изданака богатог фонда времена на трагу слика братства и јединства. По паду Берлинског зида, појаве различитих заговорника сумњивих политичких прилика принуђен је потражити просторе другачијег животног хабитуса.

ДРАГАН КОПРИВИЦА : „ИГРАЛЕ СЕ РИЈЕЧИ ВРАНЕ“
(хумористичка поезија на домаће теме и афоризми)

*"Кад год ми дигнемо једро
неко баци сидро."*

Да је Драган Копривица одавно савладао вјештину и умијеће писања афоризама сајамска публика је знала (збирке афоризама: Без кворума и Глупизми - добитник више књижевних признања, награде „Бранко Ћопић" за хумор и сатиру, „Ристо Ратковић" за поезију, "Хумориста године" на Данима хумора и сатире у Пљевљима, „Исак Самоковлија"...), али је још једном остала пријатно изненађена чињеницом да овај свестрани стваралац, једнако успјешно како пише и казује своје афоризме и хумористичну поезију "на домаће теме". Неоспорно међу најбољима у овој категорији стваралаштва, Копривица, с дозом неопходне добронамјерности да би афоризам био "убојитији", подрвргава строгој оцјени и процјени и поновном вредновању општепризнате вриједности, односе међу људима, према женама (**Жена је представа која се у свакој репризи даје премијерно; На вечери за двоје, он је јео за троје, а она причала за четворо**) политици (**Кад на власт додју прави кривци онда нас очекују криви правци; Политичари се успињу на захтјевима а падају на прохтјевима; Опоненте је срозавао тако што их је спуштао на свој ниво; Потапање нашег брода трансформисали смо у свечано поринуће подморнице**), подрвргава их преоцјењивању и поновном вредновању.... Чини то уз кап хумора који остаје најразвијенија форма духа, чини то сасвим спреман да се суочи прво са собом, па са остатком свијета, својим и туђим манама...

23. 07. (петак) 20:30

ВЕСЕЛЕ ВЕЦЕ – ПАН ТЕАТАРА РАЗГАЛИЛЕ САЈАМСКУ ПУБЛИКУ

Представа ВЕСЕЛЕ ВЕЦЕ – Пан театра из Београда који су и раније гостовали на Тргу од књиге, обрадовала је најмлађу публику, али ни родитељи нису остали равнодушни. Ангажована, едукативна прича с поруком да треба чувати планету, разиграни Тијана Милошевић, Софија Јеремић и Иван Пантовић, редитељ Оливера Викторовић, очигледно су тим који добро сарађује, па се то препознаје и у њиховом наступу.

Чак и на отвореном простору, што значи увијек могућност непредвиђених околности, галаме, буке.... Све се то није десило, а глумци Пан театра су уз сасвим сведену сценографију и примјерен, лијеп костим приуштили публици прави театарски чин. Актери су били задовољни сајамским наступом, ништа мање него публика њиховом игром.

Још једном је остало отворено обећање – доћи ћемо увек када нас позовете!

23. 07. (петак) 20:30

ПТИЦЕ СУГЛАСНИЦЕ / Дејан Ђоновић

Проф. Јелена Ђоновић:
СА ОВОМ КЊИГОМ МОЖЕТЕ СВАШТА,
САМО ВАМ ТРЕБА БЕСКРАЈНА МАШТА

Књига „Птице сугласнице“ је настала када је поезија одлучила да покаже све своје способности и помогне гласовима да пусте крила и лакше полете. У њој се налази 25 песама као 25 кућица у којима станује 25 сугласника, а на њеном развоју радили су: песници, сликари, професори језика и књижевности, логопеди, васпитачи и учитељи... Они су својим добрим саветима и похвалама оснажили њене прве кораке, тако да је књига свима вишеструко корисна, нарочито глумцима, великим, али и овим нашим малим. За њих је изузетно важно да науче да правилно изговарају гласове.

У данашњем програму учествују деца са разних страна, и туристи и домаћи, нестрпљиви да се ухвате у коштац са свим гласовима који стварају лако решиве проблеме, јер им у томе помажу песме **Дејана Ђоновића**, илустрације **Дане Радојковић**, неопходна техничка припрема за паковање добрих стихова и слика у књигу **Саше Радојковића**, и с` поштовањем – реч њене уреднице, то јест моје маленкости.... Са овом књигом можете свашта, само вам треба бескрајна машта!

Добро је чувајте!

Стихови из "Птица сугласница" залепршали су изнад Трга а казивали су их: **Петра Радуловић** из Котора, **Нина Костић** из Херцег Новог, **Селена Живадиновић** из Новог Сада, **Јања и Миња Крстић** из Крушевца, **Андреа**

Сеферовић из Зеленике, сестре **Обрадовић** – **Варвара и Ксенија**, **Никола и Катарина Биговић**, **Ноел Гаријетовић** из Шапца, **Лара и Огњен Ковачевић**, КСЦ „Диано“ и **Радмила Божовић**, **Матија Мијушковић** из Херцег Новог, **Јована Ристелић** из Рисна, **Анастасија Петровић** из Кикинде, **Варја Ђокић** из Зеленике. Били су на Тргу, као најмлађи планирани учесници– трогодишњаџи **Максим Фемић** и **Лазар Вујновић**...Шта је промјенило план, љето, гужва, трема, или сан – није важно, важно је да су и они научили стихове Птица сугласница...

Мирјанка Јовић: дипломирани логопед

(ЈПУ „Љубица Јовановић Маше“ која ради и у НВО Центар за културу и развој говора „Знакови“ у Будви)

КЊИГА ЗА СВАКУ ПОХВАЛУ

Морам да кажем да, када сам разговарала са Дејаном Ђоновићем прије неколико дана и када ми је рекао да ће бити уприличено ово дружење упозорио је: „молим те, немој много да ме хвалиш“! Међутим, ја морам да прекршим то обећање јер „Птице сгласнице“ су стварно за сваку похвалу, а рећи ћу вам и зашто.

Прије свега за похвалу је идеја да се једна књига посвети сугласницима. Ја сам као логопед, односно говорни терапеут дуго времена чекала да се ова књига појави код нас овде, са великим нестрпљењем и могу вам рећи да, откако се појавила и отако је имам код себе, постала ми је неодвојиво средство за рад; скоро свакодневно је држим у својим рукама. Не ради се само о нама логопедима којима је ово незамјенив приручник – ради се и о васпитачима, о учитељима који могу да је користе у говорним радионицама свакодневно у свом раду са дјецом.

Оно што је јако важно, то је да је ја препоручујем вама као родитељима, јер ви ћете на један фин и суптилан начин – просто не знајући, читајући стихове из ове књиге потицати говорни и језички развој вашег дјетета. Утицаћете да имају правилну артикулацију, да развијају свој језик, да науче да науче да читају, да науче да траже, ствараћете посебне комуникацијске ситуације гдје ће они развијати свој језик и говор, и наставити да га развијају. И зато вам је најтоплије препоручујем.

23. 07. (петак) 20:30

АНА БАЛКАНСКА / Снежана Вукићевић Чворо

Као јединствену, једнообразну и компактну оцијенила је нову збирку пјесама Снежане Вукићевић Чворо, проф Јелена Ђонових, док је књижевник Ђорђе Брујић сматра "сибирском пахуљом у српском пјесништву"

Проф. Јелена Ђонових
ПЈЕСМА ЈЕ ВЈЕЧНА ПА И ЊЕНО ВРИЈЕМЕ

Живимо у добу великог протока информација, кад скоро да и немамо времена које одвајамо за читање, нарочито за читање прозе, а још и мање поезије, не примећујући да нам је потребна нежна и топла реч, или занесеност, или опијеност оним што радимо. Живимо у времену кад бисмо да лепу песму или реч дамо или примимо некако успут и у пролазу, не увиђајући да је за њу потребно и време, а не само тренутак, и да је неопходно да покатад застанемо, ослушкујући је, надајући јој се и очекујући је... А некад нам она и сама дође – кад се најмање надамо – обично нам је тада и најпотребнија. У сваком случају не можемо рећи оно што често слушамо: да ово није време поезије, јер свему има време, а пошто је песма вечна, вечно је и њено време, али ми смртни јесмо и заборавни, па заборављамо да иза песника увек остаје вечност, а она је у његовим бесмртним песмама.

Пред нама је јединствена, једнообразна и компактна збирка поезије песникиње Снежане Вукићевић-Чворо која је допустила да управо занесеност овлада њоме, допуштајући тиме и песми да се роди.

Она се служи формом која нам при првом читању изгледа заокружено и сасвим слично, али, ако се задубимо, увиђамо префињену изнијансираност и откривамо песнички веома разрушен стил – катрен са обрљенм, правилним и неправилним римама јесте најзаступљенији, али, као што снег необично често провејава кроз поезију читаве збирке, тако и дистих провејава кроз катренске строфе, а дешава се да и слободним стихом песникиња прави композиционе комбинације, чиме успева да одагна осећај парамонотоније код читаоца, код кога, опет, провејава опијеност преплитања речи и жеље да види какав крај чека јунакињу, поетесу Ану Балканску и њеног љубавника, Петра Сербског..., у томе се, поред изразите романескне црте ове збирке, на шта нам најпре и сам наслов указује – Ана Балканска, јер је прва асоцијација је, наравно, чувени руски роман Ана Карењина, али црта романа је заправо у томе што је за наслов романа, а у случају збирке песама о којој причамо, узето име главне јунакиње чији се ток судбине прати, што је изразита романескна линија, а то што нас, као читаоце, заинтересује и какав ће бити крај, па с нестрпљењем очекујемо расплет неког првобитног заплета, припада драмској ноти, којој се Снежана Вукићевић-Чворо такође склона у свом целокупном уметничком изражавању

Следећа романескна црта огледа се у исказивању претходнице поезији, на начин на који се означавају главе у романима, али се овде као нека врста сижеа, или резима, казује оно што доноси наредна песма, или две-три наредне песме, и

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

■□■□■

то би се могло читати као препричавање догађаја или, боље рећи, осећаја у песми, али исто тако и као поезија у прози, па би се јединствена песма могла створити састављајући све те, назовимо „кратке садржаје“ песама, нпр. ...па прочитати део....

Нагињање драмској ноти, опет кроз форму, сагледавамо на самом крају, у садржају, када после сваког назива песме, у заградама, баш као у дидаскалијама у драмама, налазимо извесно појашњење описаних догађаја или осећања, нпр., па прочитати из садржаја...

По свему овоме, а касније, видећемо и кроз необичну и необично логично повезану лексику у поезији, као и кроз српско-руску језичку бивалентност, огледа се јединственост збирке Ана Балканска, али се њена једнообразност читава у непостојању циклуса песама у самој збирци, постоји само надовезивање и осећаја, догађаја и визија, што је чини посебно компактном.

Прва песма *Пахуља* припада збирци „Водена соната“, чиме песникиња јасно даје до знања да је њена највећа опијеност, заправо опијеност водом, као и циклусом који се догађа у природи, отуда појављивање воде у свим агрегатним стањима као доминантних речи и мотива у поезији Снежане Вукићевић-Чворо, која при том, као да трага за правом речи у сопственом ријечнику, исто тако важном лексемом у избору речи које уплиће у песму, а све да би исказала своју дубоку и исконску повезаност са водом. Песникиња и у властитом имену има облик воде – снег, а одмах потом, у првим стиховима она наговештава своје осећање блиске љубавне и завичајне повезаности са Русијом и њеном сличном духовношћу и православљем – „Сибирски лептири над Обзовицом, уморно на земљу слијећу...“

Дакле: ПАХУЉА, СНИЈЕГ и њихова БЈЕЛИНА, и понајвише ЛЕД, чија се асоцијативна поља шире на далеку Русију, земљу снега и леда, и Сибир у дослуху са Балканом, доминанте су у изражајности песникиње која у њиховој семантици види и осећа пре свега чистоту – моралну чистоту и љубав своје јунакиње Ане Балканске, „дивљакуше и поетесе“ и Петра Сербског.

Кључна песме – Ана Балканска и Ана Балканска 2, настале су као песникињино промишљање о другој жени енглеског краља Хенрија ВИИИ, мајци краљице Енглеске, Елизабете И, АНИ БОЛЕН, којој је, пошто је оптужена

за инцест, прељубу и ковање завере против краља, одрубљена глава. Њена жртва у име љубави је управо попут хришћанског осећања љубави која се поистовећује са жртвом.

Можда нам се може учинити да песникиња, осим најдубљег саосећања са овом женом, у њој види и судбину многих црногорских и балканских жена, које проживе живот у искреном јаду самоће, невинно оптужене за много

шта, ко зна због чега, над којим казна није овако брутално извршена, али им је највећа казна да уопште живе са таквим осећајима.

Зато се јунакиња ове збирке уздиже и издиже, не подлеже, попут Ане Карењине, под воз, већ је трансибирски воз одводи њеној љубави – с тобом мислим, Петрушице ... за тебја, Петре Сербски... А и у самом чину вођења љубави она је сасвим чиста... у тој пјесми се сва путеност огледа у рефрену у коме опет доминирају особине воде: „Бистро, чисто, очи не отварам; грлим те у ноћи...“

ВОДА се у песничким речима, осим кроз снег, кишу, кристале и лед, појављује и као текућа вода – РИЈЕКА, нпр. руски Дон или МОРЕ, и као стајаћа – ЈЕЗЕРО: „Мокру кишу на образу, Балтик хоће да заледи!“

Па, ипак, најчешће су многобројне изведенице, сложенице и неубичајени придеви, често постављени и у односу на антониме, од кратке коренске речи ЛЕД, који је и најчвршћа и најјача вода у песмама Снежане Вукићевић-Чворо: „Једна ноћ, леденица...“, „... у окриљу свјетовном, процвјетало душом љубави...“, „...гдје огањ разара сан од леда...“, „Вријело тијело у ледну осаму...“.

Ту „ПРИЧУ ОД ЛЕДА“ Снежане Вукићевић-Чворо, треба саслушати и сагледати, а затим чистотом опрати и бјелином од мисли раскравити, отопити и опет у воду претворити, а како: пажљивим ишчитавањем и претварањем у „СЈЕМЕ ИСТИНЕ“, последњом песмом која се намјерава објелоданити у новој збирци као прва, јер: „Нема дома до милоште ријечи!“

Ђорђе Брујић, књижевник И ФОРМОМ ПОКАЗАНА ОСОБЕНОСТ КАЗИВАЊА

Сада већ угледни издавач – Књижевна задруга Српског народног вијећа у прошлој години између тридесетак рукописа пристиглих на анонимни конкурс, одабрала је неколико наслова, међу којима и књигу поезије Снежане Вукићевић Чворо, насловљену „Ана Балканска“.

У овој и прошлој години Књижевна задруга објавила је стотинак наслова поезије и прозе, међу којима су и дјела најзначајнијих савремених српских писаца попут **Матије Бећковића, Добрице Ћосића, Миодрага Ћупића, Данила Николића, Ранка Јововића, Момира Војводића...** – од којих су многе добиле највеће међународне и домаће награде.

Наслови ове издавачке куће приказани су у бројним часописима на просторима бивше Југославије, представљени на међународним сајмовима у Београду, Подгорици и Новом Саду, а издања су презентована и на низу промоција, на чему ће књижевна задруга инсистирати и убудуће.

Циљ Књижевне задруге је, дакле, да поред одабира најквалитетнијих наслова из савремене српске књижевности у Црној Гори афирмише не само српско „писмо“ на овим просторима, већ и на свим оним просторима гдје увијек може да допре добра књига. Посебно у томе успјевамо преко магазина „Српске новине“ и најчитанијег портала „Српске новине Црне Горе“, преко којег читаоци са свих страна свијета могу пронаћи наше објављене наслове и слово о њима.

Ускоро, поред Српског Кул радија и његове културне панораме, глас списатеља из Црне Горе биће посебно третиран на Српској телевизији, чији програм експериментално почиње за мјесец дана. А књига Снежане Вукићевић Чворо „Ана Балканска“ је не само сибирска пахуља у српском пјесништву, већ и нови начин погледа на стварност и особен начин претакања живота у стихове.

Сама форма књиге потврђује особеност казивања за који би се могло рећи да испред сваке пјесме има најаву, односно предсказање онога што у пјеснику ћути као сјета и жеља да загрли велику Русију, али исто тако да Савом доплови до свога сна.

Страх је код Снежане Вукићевић једнако и од зла и од добра, зато је и разумљиво што говори „језиком заборављеним“, управо од „страха и мука“. „Ана Балканска“ је „ситна киша“, „мјесеца“, залутао „у шуми возова и возовођа“, гдје јој је ријеч утонула баш на оном мјесту гдје је и главу ставила на његове руке, као да нам је „мајчица Русија“ једина љубав која нас радо прима у „њена хладна њедра“. А кад се због Петра Сибирског домогнемо сњегова и студени, онда „Ана Балканска“ постаје непослушна вучица која, „неутјешно плаче“ и „тврдоглаво воли“.

Ову „вучицу“ као да издалека вреба судбина вука самотњака који би радије остао „на рубу истине“ него да чека „у причи од леда“. Када се пјесникиња пробуди, из вртлога у оку јој се, бар јој се тако чини, појави „смјешак среће“. А онда је ту „њежна, плава Олга“, која умије њену ћутњу да отпјева.

Не чуди што пјесникињини снови „падају у крило“ када је „царско запретано срце Петрјушка руком у жар метао“. И за све добре и лоше гласе, и за оне које знамо и не знамо ко су, и за муке наше и других, увијек се човјек поклони и како каже пјесникиња – „свијећу освештану под олтаром упалим“. Нити трепере ријечи нити звијезде када „топот неба“ узнемири сибирску постељицу па те у завичају очекују вјекови ћутње и гледаш бездане, па стога не без разлога каже: „Ја, Ана Балканска, стављам главу на твоје руке и штит нек будеш мој, Богу на истину“.

24. 07. (субота) 21:00

ВОРОЊЕШКЕ СВЕСКЕ / Осип Манделштам

Светислав Травица, преводилац
ПОЕЗИЈА У КОЈУ ЈЕ СМЕШТЕНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА СВИЈЕТА

Говоримо о Осипу Манделштаму, великом руском писцу који је дошао у нашу културу давне 1963. године књигом Шум времена коју е приредила Милица Николић, која је превела прозу и поезију овог великог песника. Наравно Бранко Миљковић је препевао његову поезију и то је био наш први сусрет са овим великом песником али и први сусрет који се одиграо у Европи. Осип манделштам, када се појавио био је, бар за мене, једно велико изнанађење јер није личио на грлату поезију Мајаковског нити на суптилну поезију Јесењина, потпуно је био сам за себе, свој. Није се дао мерити оним познатим

мерилима када је реч о поезији. Међутим, дошли су нови преводи, затим једна књига која је уследила у Загребу а пре нешто више од 10 година Миодраг Сибировић направио је избор из његове поезије и прозе а књигу је издала Просвета. Моја идеја је била да Манделштам добије једну песничку књигу, да то не буде избор песама, већ један циклус и наравно по самој ствари се наметнуло да то буду Вороњешке свеске, које је писао последње три године у прогонству. За тај период је написао 86 песама, наравно Вороњешке свеске нису објављене у то време. када је истекло време прогонства, он је однет у логор, умире, и не зна се ни где је сахрањен. Све је он то предвидео у својој поезији.

Вороњешке свеске су дошле до нас захваљујући његовој супрузи која је све песме научила напамет и чекала тренутак да буду објављене. Двадесет година понављала је стално те песме да их не би заборавила. Било је тада важније сачувати њен живот, а као професор енглеског језика радила је у неколико градова Совјетског Савеза, стално се селећи не би ли преживела и избегла судбину свог мужа. Када су песме дошле на сигурно, у САД, она се зауставила на једном месту, почела да пише књигу, Страх и нада- то је мемоарска грађа у којој је открила сву беду и прљавштину околности које је проживела.

Манделштам је писац који није имао много разумевања својих савременика. Блок је са висине гледао на његову поезију, није давао неке опречне судове али се није много упуштао у то, Пастернак је доста касно признао да тој поезији није придавао много важности а још касније ипак свхатио сву ту величину поезије, Мајаковски и Хлебников су се исмевали с њим, звали су га „мраморна муха“, због његове окренутости антици, римској књижевности, Византији, француској књижевности. Критичари су заиста имали непријатан однос према њему, говорили су да не постоји Осип Манделштам, и оптуживали су га да је плагирао једног руског писца....

Међутим, они прави велики писци и песници знали су његову вредност. Ана Ахматова, Цветајева... Интересантан је однос Јесењина према њему. Није га волео, али је знао да је Манделштам велики песник. Говорио је Манделштам пише поезију, а ми?! И многи млади писци Русије препознали су вредност Манделштамовог писања, ценили су га, поштовали и покушавали да се друже с њим.

Манделштам је ухапшен због песме о Стаљину. Храбро је писао о сељацима који су умирали од глади, то није могао да трпи. Пошто није могао да објави песму он је нашао начин да је људи чују. Јурио је од једног до другог не би ли је порчитао. Кажу да је једном сакупио 14 људи којима је прочитао песму, а наводи се да су га свих 14 пријавили полицији. Код иследника се понашао крајње кукавички, али он није био борац, ратник да има ту врсту храбрости. С друге стране имао је ону песничку храброст да напише то што је видео и да оптужи онога кога су сви гледали са страхопоштовањем.

Храброст је испољавао тако што је импулсивно реаговао на неправду.

Његова поезија је пуна реминценција, пуна је цитата, као да је у њу смешетена читава цивилизација света. Ми кажемо за њега да је светски писац. Како писац добије титулу светског писца? Тако што је преведен. Када некога преведете на светске језике и када се у том преводу препозна она вредност коју песник носи онда је он светски писац. Светска књижевност није ништа друго него оно што се преведе. Преводиоци нажалост не уживају велико поверење,

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

■□■□■

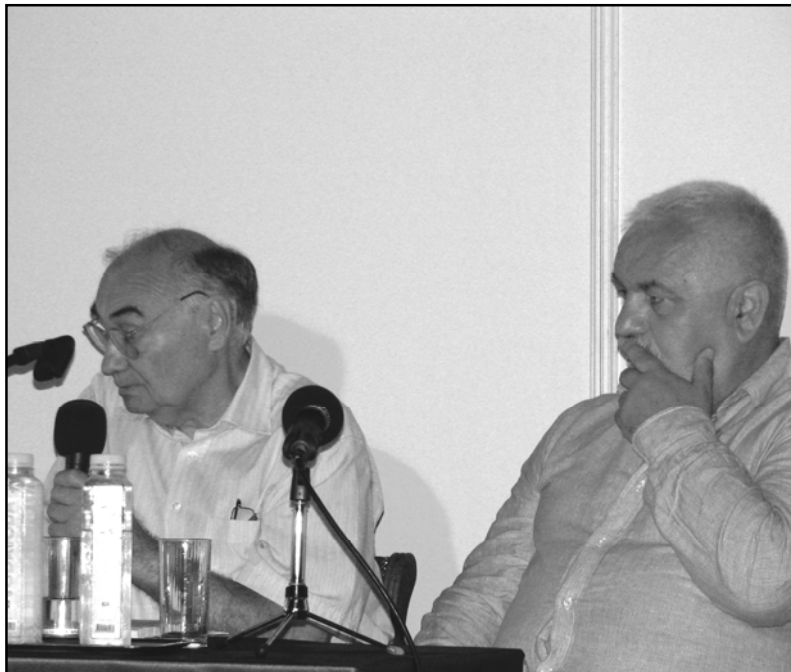
Често се говори да су преводи немогући, међутим има и супротних мишљења, као да је превођење један тежак посао и да има смисла. Врло често себе ухватите када читате Кафку, Достојевског, дивите се том изразу а не знате да у ствари читате преводиочев текст. Неки кажу и да је оригинал нека врста превода. Писац прво мора да замисли реченицу, и да је из невербалног преводе у вербални аспект, онда тек на ред долази преводац.

Поезија Манделштама је поезија велике уметничке снаге, потресна поезија, поезија чије читање представља неку врсту провокације и изазова да дођете до сазнања одакле се рађају те слике и конструкције. Ја мислим, ко буде читао те стихове имаће жељу и да сазна нешто више о писцу. Вероватно није било писца кога су врхунски аналитичари анализирали више од њега. Долазили су до различитих резултата, то не значи да су једни грешили, а други мислили исправно, то говори да Манделштамова поезија није једнодимензионала. У његовој поезији је најважније први сусрет са њом, а тек касније сазнања аналитичара може да вам помогне.

Зоран Живковић, главни уредник Нолита
ПЈЕСНИК КОЈИ ЈЕ ПОМЈЕРИО ГРАНИЦЕ ПЈЕСНИШТВА

Моје је задовољство да је НОЛИТ који је имао толико значајних и вредних издања у 80-годишњој традицији, који су постали део не само наше књижевности, већ српске и југословенске културе и њеног укупног идентитета, да је после неких година које, нажалост, још увијек трају, успео да понуди књигу која је на трагу значајних издања којима се наша издавачка кућа својевремено поносила.

Ако смо оставили 20. век као век који је био време цивилизацијских напредака али и век ужасних ратова и катастрофа, посебно националних и других сукоба, ако је то био век изразитог развоја књижевности у свеукупној цивилизацији, заиста у таквој конкуренцији толико великих и значајних светских писаца, да неко добије атрибут - песник века, то је онда више него права прилика да се на оваквој манифестацији о њему нешто и каже.

Оно што нам је Светислав Травица понудио био је подвиг у нашем преводаштву и култури, без обзира на ерозију свега, да код нас људи захваљујући својим појединачним прегорима, и надзорима на књижевност и културу да српска култура и књижевност и даље живи, и морамо рећи да је Светислав Травица потврдио познати осамљенички изазов европског

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

интелектуалца по коме је увек појединац мера ономе што је истинито и ново.

Има неке космичке правде да у овом дивном граду који носи атрибут који се не може сваком граду дати, јер смо га назвали градом писаца и песника, говоримо о писцу који је 1938. године сахрањен код Владивостока у једној заједничкој гробници.

Зашто је Осип Манделштам песник века? Зато што су његова поезија и његов трагични живот неодвојиви. Када желимо да Осипа у једном краћем разговору представимо као песника века, да кажемо зашто је он употребљаван и злоупотребљаван, онда ја не могу да заборавим једну мисао Данила Киша коју ћу парафразирати: „Ако вам неко каже да Гулаг и Аушвиц нису исто ви одмах напустите и њега и тај разговор и идите“. Ако је то један део истине ја морам да кажем и други део који нам може читав тај колоплет око Манделштама објаснити а најбоље да ту парафразирам такође познатог писца јудејског порекла. Примо Леви, један од ретких који је преживео Аушвиц, говорећи о последњим данима у логору, рекао је да су они који су још били живи у даљини чули тај руски језик, језик слободе, језик преокрета, језик онога што су прижељкивали у шта су веровали само они који су могли да верују у таквој ситуацији.

Манделштам се заиста без обзира на своју ситуацију, остварио се у једном великом језику и великој култури. Сам, Јеврејин пореклом, образовањем - човек Париза, Берлина, остварио се јер је померио границе руског језика у песништву. Иначе су песници чуђење света, а живот и поезија Осипа Манделштама су нешто због чега ми вечерас о њему говоримо. Као што је речено он није имао претка, али после 70-тих и 80-тих година његов утицај и углед у руској књижевности и култури расте. Манделштам је унио светску културу и цивилизацију у руску културу. Захваљујући свом ванредном образовању он је дошао у руску књижевност и променио њен састав и грађу. Шта је Манделштам осим његове поезије донело у свет као ванредну личност. Догађаји после песме у којој он тврди да не осећамо земљу под собом. Та песма је била предмет одлуке да га шпрогнају. Али с обзиром на његово мајсторство, на свест о његовом ванредном песничком значају, било је оних који су се заузели код Стаљина, кога је она називао „кремаљским варварином“, тражили да му се у том одсутном тренутку помогне. Међу њима је био и Борис Пастернак који је смогао снаге да му помогне. Онда је у телефонском разговору одјекнуло то чувено питање који је наслов и предговора ове књиге. Стаљин је после свих Пастернакових речи упитао: „Да ли је он заиста толики мајстор?“ И заиста, на то питање ми овде одговарамо, слушајући његову поезију, говорећи о њему, и бивајући у прилици да сведочимо о једном од најзначајнијих личности не само руске већ и светске књижевности 20. века. Када то мајсторско решето историје проради и кад донесе само најважније, сигурно ће у томе бити и дело Осипа Манделштама.

Вороњешке свеске су његове изговорене песме које су настале у три наврата током 1937. године током његовог боравка у Вороњезу, када је његова супруга Надежда све то научила напамет а потом све то записала да не би отишло у заборав. И ево на овај начин та борба против заборава траје и међу нама. Надежда Манделштам, која је на крају и после свега, почетком 70-тих година са две књиге својих успомена себе етаблирала као значајну личност у руској књижевности, направила је притом и културну књигу која је постала важна књига приликом сваког разговора о периоду стаљинизма. И заиста та књига

говори о том периоду и Манделштаму, да се не може заобићи ни у једном разговору. Та књига је сама по себи вредна најзначајних дела. Та књига нам открива наличје једног времена али и њиховог живота. И у тој књизи можемо наћи одређене податке које говоре о тајни његовог стваралаштва и живота.

Осим песника који су важни када се преведу, јер као што је једном речено „неке културе се мере по томе шта је преведено на те језике и те културе“, посебно место имају преводиоци. Они не заузимају у старту она места која им припадају, јер они доносе у једну културу нешто што треба превести из једног хоризонта очекивања у други хоризонт очекивања. Они се баве најсизифовским послом у области уметности, али послом који је такође по мери човека. Обично се каже да се у превођењу поезије преведе све осим поезије, међутим у књигама вредним као што је ова, имамо оно што је најважније, имамо поезију. И то поезију оличену у оној реченици која тврди да је превођење са језика анђеоских на језике земаљских. Светислав Травица је остварио један капитални подухват, по мишљењу наших најзначајнијих стручњака за руски језик и тај подухват је понудио НОЛИТ-у.

Због тога, захваљујући се на прилици да сведочим о једном таквом великом песнику, о књизи коју је објавио НОЛИТ и која је ушла у српску књижевност након њеног појављивања у Америци и Италији, ми можемо да изразимо задовољство да је све у оном стилу „e pur si mouve“.

24. 07. (субота) 21:00

ОВАЈ СВЕТ : песме / Живорад Недељковић

**Гојко Божовић: уредник Архипелага
СВИЈЕТ ЈЕ КАКАВ ЈЕСТЕ – НЕ КАКАВ БИСМО ЖЕЉЕЛИ**

Са књигом Живорада Недељковића, Овај свет, догађа се нешто лепо и неочекивано. У нашим приликама, књижевност је изјадначена са једним жанром, а то је роман. У последњих неколико месеци видимо да једна књига поезије, Овај свет Живорада Недељковића, привлачи пажњу критике и јавности, публике која је ширира него што песничке књиге у нашем времену могу да рачунају на један број читалаца. Ова књига је добила награду Меша Селимовић, за најбољу књигу године током 2009. године. Награда подразумева гласање преко 40 књижевних критичара, уједињује многобројне књижевне награде које постоје, јер она подразумева све књижевне жанрове. И у различитим гласањима књига Живорада Недељковића се појављивала као један израз стабилних поузданих вредности, као један глас, свеж, продоран и луцидан, као један откривајући поглед на стварност и на прилике у нашем непосредном окружењу. У самом наслову Живорад Недељковић нам говори о свету такав какав јесте, предочавајући нам његов значај, у пуноћи и његовој празнини, о часовима узлета и тренуцима пада, о емоцијама које се могу открити у свакодневници, у личној интимној стварности, више него и у једном другом делу савременог света, али и оним ретким способностима које можемо да остваримо у чињеници да је наш свет онакав какав јесте а не онакав какав би желели да буде.

Пишући песме које се тичу овога света, Недељковић је учинио нешто веома важно, он није писао оно што модерни песници чине, није у њему тражио

тамне, претеће и демонске сенке и није нас као многи други песници обавештавао како ствари у том свету стоје поразно, страшно лоше и непоправљиво. Мада када читамо многе песме у овој књизи видимо како песник веома промишљено и продорно говори о читавом низу појава у нашој стварности које нису ни пожељне ни прихватљиве и са којима модерној јединки никако није лако. На другој страни у књизи Овај свет Недељковић није поступио као други песници да испишу једну врсту химне упрокос свему, да слави и прославља овај свет упркос свим рационалним, разумним и доступним разлозима да тај свет није савршен него се овај тихи, промишљати песник одлучио за неки трећи пут, најтежи и најизазовнији и можда пут којим иду најодважнији међу модерним песницима. Онај пут који заправо гледа на обе стране света, на ону која почива на светлим и ону која почива на тамним принципима. И можда заправо пуноћа и језгрена тачност стихова у књизи Овај свет проистиче из чињенице да песник успева да сабере две неспојиве ствари модерног света и сазнања, да нас суочи са поновним удесима модерности и интимним, камерним приватним свакодневним чудима које те удесе могу да ублаже, да их искупе и да их просветле. Певајући о овом свету са свом његовом пуноћом, свом садржајношћу Недељковић је успио да нас тихим али утолико сугестивнијим, промишљенијим, продубљенијим гласом опомене да мислећи на само добре или само рђаве стране модерног света, заправо се врло често мимоиђемо са најважнијим састојцима, обележјима, суштинама потпуног живота. Та књига управо говори о томе, малим скривеним суштинама, о мистици малих ствари, о малим готово интимним камерним чудесима, које могу свет да учине другачијим, дубљим, садржајним, одлучнијим да вас темељније промене него што то могу да учине велике приче. У књизи Овај свет Недељковић призива памћење које је старије од овог тренутка, које је дубље од свакодневнице, под окриљем историје, мита, литературе. Његове песме памте као што само песнички језик може да памти и да призива најпунија сазнања. Ту свакодневницу продубљују, прожимају најстарије приче балканског, европског човека. Из тог великог залеђа и наслеђа европске цивилизације, модерне поезије, проговора о ономе шта је наш данашњи свет, наш данашњи дан, ово искуство какво имамо оптерећено сенкама историје. Свега тога има у стиховима Недељковића и они једном врстом интертекстуалне мреже успевају да у себи помире оно што је чиста емоција, најрадосније могуће стање језика, са оним што је дубоко искуство свакодневнице или искуства која простичу из литературе, мита или историје. Једна ранија књига Недељковића зове се **Тачни стихови** и то је јако добар наслов када је ријеч о његовим стиховима. И могла би да буде мото за све његове књиге. Његови стихови су парадоксално тачни јер сугестивно, непогрешиво дубоко и јасно показују на ствари из нашег окружења а онда том врстом сугестивности и далекосежности одлазе на ону која јесте питање прошлости и мита. С друге стране, истражују шта би могло да буде следећи корак, следећа зона времена, сутрашњи дан....

У овој књизи нас суочава са једном поезијом која је тиха и једноставна и која у свом настојању да обухвати свакодневни свет, успева да постигне веома много.. Она плени пажњу управо што та једноставност у својим основама садржи једно истинско мајсторство да се кроз језик објаве веома важне речи и значења. И то можемо да видимо када у песми говори евоцијарући један од најстаријих митова и када испишујући стихове нас суочава са сопственим сином,

и када тај син, растући учи речи, и то речи које ће у овој књизи постати неки од критизера и узрока најдубљих, најрадоснијих и метафорички најснажнијих стихова. Све то јесу разлози да у поезији Недељковића и овој књизи можемо да видимо један од најважнијих тренутака модерне српске поезије и мени је драго што се остварило нешто што се веома ретко остварује код нас, консензус књижевне критике и читалаца поезије и то ширег круга до којег савремена поезија по правилу не допире.

Живорад Недељковић **СВЕ МОЖЕ ДА БУДЕ ПЕСМА**

Моја идеја је била да о овом свету проговорим без неких екстремних ситуација које би водиле ка томе да тај свет представим у негативним тоновима или с друге стране да не идем такође далеко од онога шта овај свет заиста јесте. Дакле идеја је била да се представи онаквим каквим јесте али средствима која су другачија од обичног говора и да можда откријем још понешто, да пружим могућност читаоцима да о свету закључе још понешто.

Очигледно је, књига је алузија на саме наслове Јована Јовановића Змаја, „Ала је леп овај свет“, хтео сам да кажем да свет није заправо све то, али без ироније да то негирам, већ да опомињући подсетим на сво зло кроз историју, и можда дам одговор кроз неке могућности света да он буде бољи. Има ту рефлекса и догађања последњих година у земљи у којој смо некада живели и која је разбијена на неколико мањих земаља, гдје је било исувише зла - не само за један људски век. У књизи се говори и о нади да се све то може превазићи, такође и о неким цивилизацијским достигнућима које омогућавају да живот буде једноставнији али испод тога чине да човек постане њихов роб и да се све више удаљава од поезије. Уз неке метафизичке теме, опште теме и општа места сваке поезије, жеља ми је била да се проговори о оном лепом, о достигнућима човека кроз историју али и оном добу чији сам непосредни сведок био кроз један релативно јасан говор, и да се читалац запита о смислу тих речи, да испод њих истражује, и проналази дубља значења ако их има. Ако говоримо у једној песми да мој син тек сриче слова, онда се наметне идеја да ћемо ми у неком другом свету, који ће можда постојати или већ постоји а ми не знамо, такође срицати некакве речи и можда учити за неки нови почетак. Тако се могу градити паралеле од наоко једноставних личних ствари ка нечем универзалнијем.

Поезија и језик независно од воље се често отргну а сам човекне зна како се то дешава.

Објављени текстови проф. Ломе послужили су као некакав контекст за надградњу песама. Није никаква новост, песма може да настане од свега, све може да буде поезија, дакле и прича о научним и техничким достигнућима. Ако сво то знање које наизглед у језичком смислу није богато и није изазовно, мења свет, онда може да буде инспиративно поље одакле језик може да крене и да о тим знањима проговори начинима који су битно другачији и да доведу до резултата који наравно неће променити свет али на нама је да се надамо да можда и хоће.

24. 07. (субота) 21:00

ЂАВО И МАЛА ГОСПОЂА / Ђорђе Милосављевић

Ђорђе Милосављевић
ПРЕМИЈЕРНО ЧИТАЊЕ ПРЕД ПУБЛИКОМ

До сада сам у сличним ситуацијама одбијао да читам сопствено дело, јер ми се то чинило необичним, као када би Алфреда Хичкока замолили да одигра сцену жене под тушем из „Психа“. Ово је заиста премијерно читање, потакнуто делимично атмосфером на овом Тргу, објаснио је Милосављевић прије него што је пред херцегновском сајамском публиком прочитао одабране дијелове свог првог романа.

Проф. др Горан Максимовић:
РОМАН ИНТРИГЕ, ЗАПЛЕТА, ПУСТОЛОВИНЕ

Роман Ђаво и мала госпођа изазвао је велику пажњу књижевне критике из неколико разлога. Први је зато што се определио за једну провокативну тему из српске историје 19. века, за личност Јеленке Хербез, љубавнице кнеза Милоша Обреновића, која је на различите начине утицала на његову владарску личност, на његове поступке и потезе које је као владар 20-тих и 30-тих година 19. века повлачио предводећи устаничку Србију тога времена. Један од разлога због којих је овај роман изазвао пажњу је укључивање Ханса Кристијана Андерсена, као једнога од јунака романеског текста, иначе онога писца који је 40-тих година 19. века пропутовао кроз Србију и за неколико дана путовања оставио неколико занимљивих и значајних записа, цртежа и скица. Трећи разлог је што је аутор искористио једну интертекстуалну, креативну могућност, а то је позивање на традицију пикареског романа европске романескне литературе 18. и 19. века, тако да су се те три теме добро ујединиле и показале су како се може на један модеран начин обновити и историјска тема и успоставити одређене интертекстуалне везе и учинити одређене жанрсовске помаке у обликовању једног текста. Када је реч о овом роману, он је интересантан из неколико литерарних разлога а један од њих је само обликовање и модификовање текста. Ђорђе Милосављевић полази од романа који би у својој

основи требало да има одређене историјске конотације, јер су поједине историјске личности оставиле трага у историји 19. века, затим историјске личности су на одређен начин демистификоване у овоме тексту, јер су документарни текстови углавном негативно представили Јелену Хербез.

У роману „Ђаво и мала госпођа“ Јелену Хербез приказује у другачијем светлу, жену хајдучицу, као жену која је била и бећар и делија и заводница, која је обједињавала у себи различите особине и различите поступке који су стварали неку врсту контарверзе око њенога статуса у српској историји 19. века. С те стране овај роман можемо читати као врсту дискретне историјске хронике, али са друге стране сам романескни заплет усмјерен је на једну нову димензију - ослањање на демонолашка предања, демонолошку фантастику који су указали на један необичан догађај који се 30-тих година 19. века одиграо у околини Крагујевца, то је појава Псоглава, човека ђавола са псећом главом и људским телом, који је нападао младе девојке и жене и чинио одређене демонолошке радње и застаршујуће потезе које су изазвале велику пажњу тадашње јавности па је и кнез био принуђен да са својим војницима покуша да улови Псоглава и да ту демонолошку мистерију демистификује и да народу покаже да не постоји већ да се ради о обичним људима који су злоупотребљавали сујевејрје народа тог времена. Када је реч о још једној романескној димензији коју поседује ово дело она би се могла односити на успостављање романескнога заплета на нечему што је веома блиско роману пикарске традиције. Зато није случајно да је та прича о Жилу Блазу послужила као нека врста лајт мотива или као идејна основа на којој се руководи читава филозофија живота и вјеровања и наде једнога младог крагујевачког лицеја, иначе једног од главних ликова овог романа. Та врста пустоловног заплета омогућила је да се роман може читати из треће перспективе жанровске, као роман интриге, заплета, као пустоловни роман који је са ова преостала два елемента сачинио једно провокативно ткиво, које је жанровски отворило најразличитије разумевање и само читање овога текста.

Оно што је такође веома значајно за роман јесте обнављање и реинтерпретација једне идеје која је везана за боравак Андерсена, чувеног бајкописца у Србији. Он је заиста неких пет дана провео у Србији управо поведен причом и мистеријом о појављивању Псоглава. Андерсен је трагао за таквим темама које су биле инспирација за бројне текстове и фантастику којима је он прибегавао у својим

бајковитим заплетима, романима, текстовима и причама. Та врста интересовања омогућила је да Андерсена сада читамо и разумевамо на један нови начин, не само као писца него као и приватну личност која трага за сензацијама и изазовима за своју литературу. Између осталог, на почетку овога романа, појављује се један фрагмент у којем је цитиран одломак из Андерсеновог записа посвећеног Србији, а на крају романа парафразира такође одломак Андерсеновог записа о тренутку када је одлазио из Србије и када је бродом, Дунавом, путавао према Пешти. То укључивање једне конкретне личности у романескни текст ствара нову димензију разумевања књижевне поетике и показује да Ђорђе Милосављевић књижевни текст доживљава као неку врсту бескрајних могућности за игру маште. Отуда се у тексту често конкретни историјски извори могу доживљавати као топла литерарна мистификација и као повод пишчеве имагинације, неке врсте игре, у којој је имагинација господар обликовања мистичног света кроз укључивање стварних догађаја. У том смислу је та прича и заплет са Андерсеном интересантан. Ти дани проведени у Србији послужили су као предлошак овом писцу за настанак двије бајке: Снежна краљица и Чаробно огледало. Ти предлошци и мотиви који се појављују у роману Ђаво и мала госпођа на неки начин су аналогни онима који се појављују у Андерсеновим бајкама.

Када је реч о Јеленки Хербез и уметничкој интерпретацији њеног лика у овом роману, она је заиста у приватном животу, у историјским документима означена као крајње контроверзна личност, личност необичних крајности од жене заводнице до жене хајдучице. Та два пола у њеном карактеру послужиле су Милосављевићу да тај романескни заплет и причу усмери на покушај Јеленке да прикрије своју прошлост, да уклони људе који су познавали њен приватни живот, као непријатне сведоке. Она је историјски била личност која је углавном била обележена као љубавница кнеза Милоша, господарица из сенке на крагујевачком двору која је била опаснија од саме жене Милоша Обреновића. На неки начин та предрасуда у историјским записима о Јеленки Хербез је углавном остала непромењена. У Милосављевићевој причи је упознајемо из нове, нешто блаже и свакако позитивније перспективе. То је перспектива жене која се бори за место у једном патријархалном друштву, за опстанак, јер је била пореклом Туркиња која је после Првог српског устанка са једном групом жена завршила у харему у Неготину, а после је дошла до крагујевачког двора и постала милосница кнеза Милоша. Представљена је као јака и свесна чињенице да може бити господарица и да ту своју позицију треба да употреби на најбољи начин.

Оно што је још једна необична и веома драгоцену димензију романа односи се на нешто што би могли назвати приватном сликом Србије у првој половини 19. века. У роману откривамо читав низ епизода, радњи и поступака како се живело у једној породици у Србији у 19. веку, пре свега у Крагујевцу и Београду, како и на који начин су демонолошка предавања и сујеверје имале снажне основе за та веровања и стил живота до тога да сазнајемо многе податке – о стилу одевања, начину исхране, нечему што је аутентична слика тог времена.

Овај роман има још једну друштвену димензију-појава више историјских личности који су утицали на формирање културне и државотворне свести Србије тога времена. Значајно место заузимају двојица или тројица писаца и професора - прије свега мислим на Атанасија Николића, Јована Стерију Поповића и Косту Бранковића.

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

■□■□■

Читајући роман откривамо како је тешка слика обликовања српске културе, просвете, државе, формирана како су формиране не само гимназија у Крагујевцу, него и слика тога како су формиране прве позоришне дружине. Помиње се између осталог Јоаким Вујић као један од дошљака који су оставили значајан траг друштвене слике српског народа, напори Атанасија Николића и Јована Стерије Поповића у формирању првих позоришта, тако да је роман Ђаво и мала госпођа права ризница и нека врста једнога дела које нам кроз умјетничку слику света показује, како су поједине личности постали ауторитети свога времена. Отуда је роман Ђаво и мала госпођа врста текста који отвара бројне могућности за читање и разумевање. У том смислу је роман заиста лепо освежење у српској продукцији 2008. и 2009.

Роман је показао да савремена српска проза напросто жуди за новим ауторима који ће разумевати српску прошлост и српску садашњост. Зато је роман прави културни догађај у српској књижевности у 2009. а показује како људи који се баве другим областима, јер Ђорђе је прије свега сценариста, поседују нову перспективу писања, читања и обликовања уметничких прозних поступака.

PRESS ПРОМОЦИЈЕ НА ТРГУ ОД КЊИГЕ

**Петар Живадиновић:
ИК ПАИДЕИА и НОВИ РОМАН ПАОЛА КОЕЉА "АНЂЕО ЧУВАР"**

Прва два Коелова романа нису доживела богзна какав успех и Коел се због тога забринуо и поразговарао је са својим учитељем. То је једна мистериозна личност коју он помиње у овом роману отворено, па и неке друге списе му је посвећивао.

Његов учитељ му каже да би можда тај страх од неуспеха и та брига да се задржи у неком послу, јер он је дотада све послове брзо добијао и врло брзо напуштао, да ће се то можда разрешити ако поразговара са својим анђелом. Сугерисао му је да оде у пустињу Мохаве – у Америци. Коел доноси одлуку и 40 дана са својом супругом Кристином проводи у тој пустињи у трагању за својим анђелом.

Роман је по самом Коелу скоро у потпуности аутобиографски, сем што је унео неке елементе фикције тамо где је мислио да ће она олакшати разумевање текста и приче. Хрватски превод овде јесте Валкире као што је оригинални наслов романа, али Валкире ту јесу само необичне личности које знамо из митологије, нарочито нордијске које помажу Коелу и његовој супрузи да се сретну са анђелима. Много битније за суштину ове приче јесте трагање за анђелом чуваром и ми смо то, као и неки други издавачи у свету, превели под називом „Анђео чувар“.

Коелџо се најзад сусрео са анђелом чуваром и очито да је савет његовог духовног учитеља био на месту, јер након тога он је кренуо путем невероватне славе, успеха књижевног, маркетиншког, медијског...У свету не постоји писац који има толико много успеха и толико стварног утицаја, али са неком врстом ако тако могу да кажем, позитивне магије – беле магије, са извесним мистицизмом који ћете наћи и код ранохришћанских писаца, који је по мом мишљењу и знању веома лековит.

Роман се завршава тако да он постиже тај циљ и, у поговору овом роману, износи мотиве својих најдубљих уверења и мотиве због којих пише, мотиве борбе коју води преко својих списа и преко интервјуа, наступа, контаката са новинарима, са читаоцима и публиком свуда у свету.

У поговору Коелџо износи једну идеју која није оригинална, али је веома присутна код једног броја мислилаца 20. века; то је идеја да је нови велики светски рат започео са Хладним ратом и да је завршен са уједињењем Немачке. Значи, тај рат је вођен врло софистицирано и последица тог рата је пропаст једне велике империје. Међутим, након тог рата који је завршен уједињењем Немачке, отпочео је други рат који се води још савршенијим средствима и то је рат у коме, наравно, не мора да буде много жртава, не мора да буде много крви, вероватно неће ни бити; али, то је рат који се води и водиће се претежно на астралном плану. Кад вам то све кажем, онима који нису религиозни то неће значити много, али онима који су хришћани на пример, то ће изгледати, уколико нису само просто верници него и хришћани који размишљају о природи свог времена, то ће деловати веома убедљиво.

PRESS ПРОМОЦИЈЕ НА ТРГУ ОД КЊИГЕ

Јелена Петровић:

СВЕТИГОРА И ДЈЕЧЈА ПЕРИОДИКА - ОРЛИЋ, ЋИРИЛКО И КОЛО

Идеја за покретање часописа посвећених превасходно деци и младима потекла је у срцима и мислима људи издавачко-информативне установе Светигора и њихову љубав према деци преточили су у речи и слике и пред њих изнели нове часописе препуне фантастичних прича, од оних да нас забаве, до оних које нас враћају у историју старог света и уводе у свет будућности. Часописи првенствено јесу едукативног карактера, а њихово читање представља специфичан облик учења.

Они јесу добро средство које подстиче на проширивање обима речника, као и на унапређивање реченичне структуре.

Пред нама је обновљени часопис Орлић који нам осликава данашњицу. Написан да нас упозори, продрма, натера на размишљање, да нам покаже и укаже. Велики је број тема којима се Орлић бави. Најдирљивије и најбоље теме су оне које се баве искушењима младих у савременом свету, а таквих је искушења много. Управо кроз

сазнавање о опасностима савремених искушења нуди нам се решење да у исте опасности не упаднемо. Деца ће научити како да препознају и утврде православне алтернативе и пронађу решења проблема искушења савременог света. Да науче како да спознају моралне и етичке одлуке у односу на њих саме и науче да вреднују живот. Истинска брига Цркве је увек била и јесте очување вредности и квалитета целог људског живота. Овај својеврсни приручник нас води кроз изванредан одабир тема од животног значаја за младе људе. Часопис се бави темама које су интересантне за онај нестрпљиви и немирни младалачки узраст тинејџера, са жељом да у постхришћанском свету нашег доба у живот младих људи сликом и речју унесе и уноси светлост Јеванђеља Христовог. Да озбиљно и са хришћанском љубављу, искуством и смерношћу, укаже младим читаоцима да је истинска слобода слобода од греха, и да човек истински слободно бира, између мноштва могућности које му се пружају само ако бира оно што је добро и племенито, оно што га изграђује као личност.

Часопис Ћирилко нуди синтезу традиционалног и модерног. Историја је конститутивни чинилац посредством којег се граде и надовезују све остале теме часописа. Наравно, акценат остаје на језику и неговању лепе речи. Свет легенди који је свакодневно пред децом, свет вила, патуљака, змајева и вампира, замењен је причама о витезовима и принцезама српским који су стварно живели и на које се деца могу угледати, и из тих примера научити да је збиља могуће бити пожртвован као витез и племенит и васпитан као принцеза. Јер свако је од њих посебан део Божијег плана у свету и кроз сазнавања о том свету деца ће схватити да то није далеки свет бајки, него свет истине у ком заиста живе. Нови поучно-забавни часопис Ћирилко нуди изванредан спој историје и језика и кроз занимљиве приче деци улива љубав према језику и историји. Изузетно важан чинилац за усвајање образовних садржаја је мотивисање деце млађег школског узраста. У периоду од треће године до поласка у школу дете свесно, промишљено упија многобројне и разноврсне утиске из своје околине, који га подстичу на активност. По речима М. Монтесори, то је блажено доба игре – доба истинског стварања.

Часопис Коло намењен је деци предшколског узраста. Дете прима целокупним својим бићем свет да би касније могло обликовати свој живот. Кроз игру, дете учи да себе нађе у законима света. Лепе слике и речи се утискују дубоко у склоп детињег тела и његове душе. Када дете урони у причу или слику која на леп начин илуструје оно што воли и што га окружује, те слике постају и остају дубоко урезане у његово памћење и уче га да касније у животу препознаје шта је лепо и добро, развијају његово поверење у снагу лепоте и снагу добра у свету. То јесте циљ овог часописа: не велико знање, него љубав према лепом која ће га водити до знања. Деца ће се на занимљив начин упознати са бројем један и почети о њему да мисле, не само као о простом броју, него о томе шта све број један у нашим животима значи. Како један постаје огромна љубав која нас окружује. Па тако је мајка једна, а за нас је она мноштво... Мноштво у једном... Она је за нас она која нас је родила, која нас воли, која нас учи. Даље ће деца садржај текста повезивати са илустрацијама. Илустрација је намењена бољем разумевању текста али она својом лепотом доприноси и побољшању визуелне лепоте часописа.

Овим издањима Светигора је покренула мисију, не само ширења речи Божије, него и ширења знања, а шта је знање и образовање него живот по Образу Божијем?

УТИСЦИ О ТРГУ ОД КЊИГЕ 2010.

Херцег Нови је град у коме је култура (Библиотека, трг од књиге) у самом врху (Стари град), изнад је само небо. Манифестација ће проћи, писци, преводиоци и издавачи ће отићи, али ћете остати ви, да својом мирноћом, сталоженошћу и топлином дочекујете нове... лепо је и несаборавно било дружити се са вама (**Светислав Травица, преводилац**)

Сваке године сам на херцегновском сајму књига и најважније је да он траје. То је истовремено и доказ његовог континуитета који је утемељен у духу и култури Херцег Новог и овог народа. Та манифестација је по свему изузетна. Има много сајмова књига и у земљи и у иностранству, али оно што се дешава на овом тргу и цијели тај концепт сајма чини га потпуно необичним и мислим да сваки човјек који, или као посјетилац или као учесник у културном програму овдје борави, он просто то доживљава као један духовни празник. Тако се и ја управо осјећам, и ово није никаква фраза... (**Будимир Дубак**)

Ја сам веома пријатно изненађен Тргом од књиге у Херцег Новом. Прво зато што је уопште криза издаваштва присутна на простору цијеле бивше

Југославије, а поготово у Србији и у Црној Гори. Нарочито проблеми настају увођењем ових административних граница када су издавачи спријечени да се те књиге преносе из једне у другу државу и тако их представе публици. Међутим, сајам у Херцег Новом је чини ми се задржао своју традицију; успио је да очува квалитет не само представљањем издавачке продукције у земљама у региону, него и кроз организовање промоција односно књижевних вечери на тргу Белависта... (**Ђорђе Брујић**)

Врло сам задовољан, најпре зато што је тај трг заиста леп јер нисам могао да предпоставим да је то у тако лепом простору, и због ове цркве и због околних зграда, и због близине Библиотеке рекао бих. А, рекао бих опет најпре због људи који су наш слушали, а било их је сигурно тридесетак што је за овакве прилике сасвим довољно и, ако су то прави поштоваоци и љубитељи поезије – утолико боље. (**Живорад Недељковић, пјесник**)

Мени је Херцег Нови један диван простор и био сам искрено обрадован што ћу ипак опет овде доћи после паузе од неколико година. Без обзира што сам ја ту долазио увек у том неком фестивалском аранжману, заиста су те успомене остале јако пријатне и, коначно, једна од најзначајнијих награда која је покренула моју списатељску каријеру је „Златна мимоза“ за сценарио филма „Точкиви“ и баш је додељена на филмском фестивалу у Херцег Новом.

Мислим да је Трг од књиге заиста супер замишљен програм јер су сјајно спојени предиван амбијент и одлична локација и један програм који је на најбољи могући начин интониран када је ријеч о књизи и књижевности. (**Ђорђе Милосављевић, редитељ, писац**)

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

На сајму књига сам први пут и заиста ми се веома допало; заиста величанствена свечаност. Била сам на многим сајмовима књига али ово је на мене оставило посебан утисак због некаквог свечаног тона, можда и због цркве Светог Архангела Михаила, због звона... Заиста, све је у неком лијепом складу, и учесници програма, и планиране промоције, ријечју баш онако како и доликује књизи и сајму књига. (**Проф.др Јелица Стојановић**)

И вечерас се потврдило нешто што сам и осјећала, могла бих слободно рећи и знала; да Херцег Нови има духовност и традицију умних људи, срдачних људи, топлих људи... Да је то и архитектонски један град који просто у овом медитеранском миљеу дјелује као старина а опет је млад, град чије име кад поменемо сјетимо се манастира Савине и некако нас у истом тренутку подсјети на Његоша који је ту био и боравио, и много је Херцег Нови значио у његовом животу. Ово учешће на тргу од књиге за мене је био један величанствен доживљај и догађај, а посебно сам почаствована што су организатор и Градска библиотека уприличили да у оквиру свечаног отварања буде промовисана моја књига. (**Проф др Лидија Томић**)

Ово је на Тргу од књиге заиста посебна атмосфера. Ја сам имао прилике да говорим о Његошу разним поводима али у затвореним просторима, а то је нешто сасвим друго. Ово је потпуно посебан доживљај због овог дивног мјеста, публике, организације, пријема. Не могу да сакријем своја лијепа осећања због свега тога али и због тога што је овај град био везан за Танаку, мог пријатеља, а и ја сам долазио... Долазили смо због Андрића и Његоша, једно лето смо провели у Ђеновићима и обишли смо Манастир Савина, ишли смо на Ловћен, на Цетиње... Вероватно је Танака мене тако приремао за доцнији подухват, превођење Горског вијенца... Увијек радо долазим у Херцег Нови, сада и на Трг од књиге... (**Хироши Јамазаки Вукелић**)

Од како је прије неколико година у једном свом тексту у београдском НИН-у, овај сајам, Трг од књиге, један од најзначајнијих послератних новинара, Богдан Тирнанић, назвао , једним од најважнијих културних догађаја које је имао прилику видети током године, право је задовољство овдје гостовати... (**Зоран Живковић, Нолит**)

НА МЕЂУНАРОДНОМ САЈМУ КЊИГА „ТРГ ОД КЊИГЕ 2010“

БИЋЕ ДОДИЈЕЉЕНЕ ПЛАКЕТЕ ЗА:

- Издавача године
- Издавачки подухват године
- Едицију
- Најљепшу књигу
- Дјечију књигу године

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

■ ■ ■ ■ ■

Ове плакете додјељују се дјелима која, по свом квалитету и по значају научног и умјетничког достигнућа, представљају изузетан напор издавача, уредника и писаца. Награђују се дјела издата у периоду између прошлогодишњег и овогодишњег Сајма књига (јул 2009-2010). За плакету могу конкурисати књиге издавача учесника Међународног сајма књига „Трг од књиге 2010“.

□ ■ □ ■ □

О НАГРАДАМА ЋЕ ОДЛУЧИВАТИ ЖИРИ:

Проф. др Горан Макисмовић
Проф. Ратко Павловић
Воислав Булатовић

□ ■ □ ■ □

На Тргу од књиге ове године учествују следећи издавачи:

ИЗДАВАЧИ (СРБИЈА)

ПАИДЕИА – Београд
MONO & MANJANA – Београд
МАЛИ ПРИНЦ – Београд
ЛАГУНА – Београд
EZOTERIJA – Београд
ЈАСЕН – Београд
ВООК – Београд
ПАНОРАМА - ЈЕДИНСТВО –
Приштина
БЕЛИ ПУТ – Београд
НОЛИТ – Београд
АРХИПЕЛАГ – Београд
ТЕХНИЧКА КЊИГА НОВА –
Београд
ОРФЕУС – Нови Сад
НАРОДНА КЊИГА - Београд
ЛОГОС АРТ – Београд
ФЕНИКС ЛИБРИС - Београд
ТАБЕРНАКЛ – Сремска Митровица
САЛОН КЊИГА – Ниш
ДОБРА КЊИГА – Београд
СЛЮ – Београд
ПЛАВИ ЈАХАЧ – Београд
ПЛАТО - Београд

ИЗДАВАЧИ (РЕПУБЛИКА СРПСКА)

БЕСЈЕДА – Бања Лука
ЗАДУЖБИНА „ПЕТАР КОЧИЋ“ –
Бања Лука, Београд

ИЗДАВАЧИ (ЦРНА ГОРА)

EDUCATIONAL CENTRE – Podgorica
Max Hueber Verlag
Alma Edizioni
Hachette Livre
Edelsa
Cambridge University
Press
Garnet Education

Richmond Publishing

Brookemead English
Language Teaching
Marshall Cavendish
Education

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

■ ■ ■ ■ ■

Heinle

Pegaz, Bijelo Polje

Delta Publishing

Ljetopis, Podgorica

McGraw-Hill

Pobjeda, Podgorica

Oxford University Press

Distih, Herceg Novi

Elsevier

Društvo ljubitelja knjige, Komovi

Wiley

Taylor & Francis

Penguin

Springer

Narodna knjiga, Podgorica

СВЕТИГОРА – Цетиње

УНИРЕКС – Подгорица

GOSPA OD ŠKRPJELA – Perast

КРЕАТИВНИ ЦЕНТАР / Београд,

Радиус – Херцег-Нови

ЦИД – Подгорица

НАРОДНА КЊИГА – Подгорица

Službeni list Crne Gore, Podgorica

NVO Književna zajednica Vladimir

Mijušković, Nikšić

NVO „Civilni forum“, Nikšić

Galerija “Most”, Podgorica

“DOB” (Društvo za očuvanje
crnogorske duhovne baštine);

“Prosvjetni rad” Podgorica

“Feniks”, Podgorica

Istorijski institut Crne Gore

Crnogorska akademija nauka,

Podgorica

Uliks, Kotor

Centralna narodna biblioteka Crne
Gore “Djurdje Crnojević”, Cetinje

Dukljanska akademija nauka,

Podgorica

ОБОДСКО СЛОВО – Подгорица

ОКТОИХ - Подгорица

БОКЕЉСКО ИЗДАВАШТВО

САВЕЗ ИЗДАВАЧА И КЊИЖАРА

ЦРНЕ ГОРЕ – Подгорица

Nova Škola, Podgorica

Gligorije Dijak, Podgorica

Izdavačko-trgovačko preduzeće

„Unireks“ d.o.o., Podgorica

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

◇ **Организатори Међународног сајма „Трг од књиге“**

Општина Херцег – Нови

ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег – Нови

ЈУК Херцег фест

НВО Књижевна заједница Херцег – Нови

◇ **Извршни одбор:**

Радован Божовић, Невенка Митровић, Биљана Ивановић

Савјет:

**Проф. др Мило Ломпар
Др Горан Максимовић
Зоран Живковић
Гојко Божовић
Јанко Брајковић
Желидраг Никчевић
Невенка Митровић
Проф.др Драган Копривица
Селимир Радуловић**

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА - ТРГ ОД КЊИГЕ 2010.
„Говори се о нестанку књига – ја вјерујем да је то немогуће“ - Борхес

◇ PRESS служба и редакција Билтена "Трга од књиге"

Витка Вујновић
Жељка Контић
Драгана Влаовић

Градска библиотека и читаоница Херцег Нови

Tel: +382 31 321 900

+382 31 324 328

e-mail: biblhn@t-com.me

web: www.bibliotekaherceg-novi.org.rs